

૨૭૧૧

મગવન્ માર્કેદેય કૃત

ચંદીપાઠનું

ગૂજરાતી ભાષાંતર.

—
ભાષાંતર કર્તા

પરસોતમદાસ રણછોડદાસ શાહ

—૦૦૦૦૦—

અમદાવાદ

માણિક્યોક આગળ કાગદીઓળળી સામે

શાહીરાબાઈ પુસ્તકાલય મકાનમાં

‘અમદાવાદ ટાઈમ્સ પ્રેસ’માં

શા. કાળીદાસ સાંકળચઢે છાપ્યું.

—
કીમત ૦-૮-૦ આના

—
(આ પુસ્તક સંબંધી સર્વે અધિકાર કર્તાએ

દેવાને સ્વાધિન રાખ્યા છે.)

અર્પણપત્રિકા*

માસ્તર સાહેબ જીવરામ કાળીદાસ.

આપના સદ્ગુણ અને પોતાના શિશ્યો તરફ

સદ્ભાવ જોઈ આ પુસ્તક આપને

અર્પણ કર્શુ કારણ કે આ સંબંધ

ખી પ્રથમ જ્ઞાન મને આ

પથીજ મળેલું છે.

સેવક

શ. ર. સાહ.

પ્રસ્તાવના.

ભગવત્ માર્કંડેય, પ્રથમ સાત મહાનું વર્ણન કરીને પછી હવે બેસનાર આઠમા મહા સંવર્ણનો ઉત્પત્તિ અંતે તેના સંબંધમાં દેવીનું મહાત્મ્ય એ હકીકત પોતાના માર્કંડેય પુરાણના એકાશીમા અધ્યાયથી તે તાજુ માં અધ્યાય સુધી વર્ણવે છે. એ તેર અધ્યાયને સ્થાપિત ઉપાસક-શાકત-વામી-દે દેવી પૃથ્વી માહાર્મલ ગણે છે. લોકો તેને ચંડીપાઠ કહે છે કારણ કે તેમાં પ્રચંડ દેવીનું વર્ણન કરેલું છે. એ તેર અધ્યાયના બધા મળીને સાતમે શ્લોક છે. તે પૃથ્વી વળી કોઈ એને 'સપ્તશતી' એ નામે પણ ઓળખે છે.

આજ તેર અધ્યાય કે ચંડીપાઠ વળી કાન્યાવન મુનીના 'કાન્યાવની તંત્ર' નામ પુસ્તકમાં માલમ પડે

+ એ લોકોનો ધરમ તે કૌલમાર્ગ, શાકત પંથ કે વામમાર્ગ કહેવાય છે. એ ધરમનાં મુખ્ય સિધાંત આ છે (૧) કૌલ ધરમ સરવથી શ્રેષ્ઠ છે ને એ ધરમમાં જ નથી તે પશુ છે. (૨) પશુ ધરમી લોકોને કૌલ ધરમનું પુસ્તક ન બતાવવું. (૩) મદ્ય, માંસ, અને બિમાર એ પશુ ધરમમાં પાપ છે પણ કૌલ ધરમમાં પુણ્ય છે. (૪) પુણ્યમાં બિલ ન પાળવો-તીસ બિલની સ્ત્રી મળે તો વધારે સાર. એણે ચોગિની અને એને ચોગી બાણવો.

(૨)

છે તે પરથી શક્ય જ છે કે એ પુસ્તકનો ખરો કર્તા કોણ હશે? કાન્યાયની કે માર્કડેય? વળી એનો આગળ પાછળનો સંબંધ ખસતો નથી તથા ભાષાનાં પણ ફેર છે તે પરથી કદાચ સંભવે કે તે કોઈ શાકુતે પાછળથી ઉમેરેલું હોય.

આં તેર અધ્યાય ને વળી ચરિત્ર એ નામે પણ જોળખવામાં આવે છે કેમકે એમાં દેવીનું ચરિત્ર છે. પહેલાંને ‘પ્રથમ,’ બીજાની ચોથા સુધીના ભાગને ‘મધ્યમ’ અને પાંચમાથી તેરમા અધ્યાય સુધીના ભાગને હજાર ચરિત્ર કહે છે.

મંડીપાઠમાં પહેલાં ત્રણ અને પછી ત્રણ એ પ્રમાણે છ અધ્યાય ઉમેરાયેલા છે કારણ કે એ છ અધ્યાય કાન્યાયની તંત્ર તથા માર્કડેય પુરાણમાં માલમ પડતા નથી, એ છ અધ્યાય જેના કરતાં બહા, વિષ્ણુને શીવ કહેવાય છે તેના નામ આ પ્રમાણે; બ્રહ્મ કવચ, અર્ગલા, કિલક, પ્રાધાનીક, પૈકૃતિક અને મુર્તિરહસ્ય. છેલ્લા ત્રણ અધ્યાય સાધારણ રીતે ‘રહસ્ય’ કહેવાય છે.

મંડીપાઠના મુળ તેર અને પાછળથી ઉમેરાયેલા છ સુદ્ધાં ૧૯ અધ્યાય તે કવચ એટલે બખ્તર કહેવાય છે કારણ કે તે બખ્તર માફક શરીરનું રક્ષણ કરે છે. વળી એમાં સ્ત્રી પ્રાપ્તિ, પુત્ર પ્રાપ્તિ, ધન પ્રાપ્તિ, ઉપદ્રવનાશક, રોગનાશક, શત્રુનાશક, વગેરે મંત્રો છે. માટે ત્રણાના બુખ્યા કયાં બાહ્યણ કે કયાં વાણિયા,

કયાં સુદ્ર કે કુમાં આવક, કયાં વૈષ્ણવ કે કયાં સ્વામિ
નારાયણ, સરવ કોઈ તેનો પાઠ, હોમ, મારજન, જપ, ત
પિણાદિ અનેક વાર કરાવે છે તેને સંપુટી પાઠ કહે છે.
કોઈ નવચંડી, કોઈ શત ચંડી અને કોઈ વધારે પૈમાદાર
હોય તો સહસ્ત્ર ચંડી પણ કરાવે છે. આથી જિલ્લક આ-
છણાને ઠીક તકાકો પડે છે માટે તેઓ, વેદ, ભણવા વે-
ગળો મુકી ચંડીપાઠ પાછળ ખાઈ પીધને મંડે છે. તે-
મને મન તો તે વેદ થઈ પણ અધિક છે. તેઓ ઠીક શુ-
દ્રને ચંડીપાઠે અડકવા દેતા નથી તથા તેનો શબ્દ પણ
શુદ્રને ફાને નભાય તેમ કરે છે તેઓનું કહેવું એવું છે કે;
કલ્લૌ ચંડીવિનાયૈકા કલ્લીયુગમાં માત્ર ચંડી અને ગ-
ણપતીજ દુર્ગદાયક છે.

ચંડીપાઠનો પાઠ એ રીતે થાય છે. સકૃતપાઠ અ-
ને સંપુટી પાઠ, પહેલેથી છેલ્લે સુધી વાંચી જવું તે સકૃત
પાઠ કહેવાય અને દરેક શ્લોક ભણવાં પડેલા નવાણુંવ અ-
ને પલ્લવ તથા પછી પલ્લવ અને નવારણુવ એ પ્રમાણે છેલ્લે
સુધી વાંચવું તે સંપુટી પાઠ કહેવાય છે. નવારણુવ અને પ-
લ્લવ શું છે તે નીચે આપેલા નમુના પરથી જણાશે.

ૐૐ-હૌંક્લૌંચાંમુડાયૈવિચ્છે ॥ નવાર્ણવ
સર્ષાંબાધાવિનિર્મુક્તોધનધાન્યસુતા
ન્વિતઃ ॥ મનુષ્યો મત્પ્રસાદેન ભવિ

પ્યંતિ નસંશયઃ ॥ પલ્લવ

સાવર્ણિ સૂર્ય તનયો યોમનુઃ
કથ્યતેઽપ્યમઃ નિશામય તદુત્પ
તિવિસ્તરાદ્ગદતોમયા ૧ મૂલમંત્ર

ઉપરો પલ્લવ રોગ નાશનનો છે પણ જો કાષ્ટને સ્ત્રી
જેઠતી હોય તો સ્ત્રી પ્રાપ્તિનો પલ્લવ જોડે છે એ પ્રમા-
ણે જેવી ઇચ્છા તે પ્રમાણેનો પલ્લવ ચોપડીમાંથી આ-
ળી કહાડીને જોડાય છે.

કાળી ચૈદ્ય, શીવરાત્રી, જન્માષ્ટમી, કા-
ગણ સુદી ૧૪ એ ચાર રાત્રિમાં તથા વાસંતિ
(ચૈત્ર મહિનામાં,) શાહારદી (આસોમાં,) શ્રીષ્ઠી (અ-
ષાઢમાં) અને હિમંતો (માઘમાં) એ ચાર નવરાત્રીમાં ચં-
ડીપાડનો પાઠ કરવાનું મહાત્મ્ય છે. શાહારદી એટલે
આસો મહિનાનાં નવરાત્ર ઘણાં પ્રસીદ્ધ છે તે વખતે પા-
ળે પોળે અષ્ટરાં માતા કે દેવીના ગરબા ગાય છે અને
ઘણા માણસોને ત્યાં ચંડીના પાઠ ચાલે છે. એ વખતે
દરેક દેવીના સ્થાનક આગળ નવ ચંડી કરાવવામાં આવે
છે. નવ પ્રાક્ષણો ચંડીના પાઠ કરતી વખતે દરેક શ્લોક
ભણતાં આહુતી આપીને હોમ કરે છે તે ક્રિયાને નવ ચં-
ડી કહે છે. એવી નવ ચંડી વરસાદ ન વરસતો હોય ત્યારે

(૫)

કે કોગળીયું ચાલતું હોય ત્યારે કે રેલ આવી હોય ત્યા
રે પણ કરાવવામાં આવે છે. એ માટે ઘણીવાર પોળોમાં
ઘરણાં થાય છે.

કોઈ શ્રીમંત શત ચંડી કરેછે ત્યારે તે કંક્રોતરીઓ
લખીને પોતાના સગાં વહાલાંને તેડાવે છે તથા પોતાની
નાત અને બ્રાહ્મણોને જમાડેછે. એ ક્રિયા કરવામાં
એ.હન્ટરથી ઇશહન્ટર રૂપીયા સુધીના ખર્ચ થાય છે.
પણ બ્રાહ્મણો કહે છે કે પુરેપુરી ક્રિયા કોઈથી કરી શકાય
નહિ અને એ વાતની પુરતીમાં તેઓ જણાવે છે કે
એક રીબઝ પોતાના ગોરને કહ્યું કે તમારે તો શાસ્ત્ર
પ્રમાણે શતચંડી કરવી છે ત્યારે તેને ગોરે કહ્યું કે દે-
વીનાં સ્તનને મેર પરવતના જેવડાં છે (સૂમેરુ દુગલ
સ્તની) માટે તે ઢંકાય એવડી પ્રથમ તો કાંચળી જો-
ઈએ અને એ પ્રમાણે બીજાં હુગડાં તથા આબુષણ જો-
ઈએ માટે શાસ્ત્રમાં કહ્યું પ્રમાણે એ ક્રિયા કોઈથી થઈ
શકતી નથી.

જેમ ઢેડ, વાઘડી, કાળો, વીગેરે નીચ જાતમાં ભુ-
તના વલગાડ વાળા માણસને ધુણાવવા સારૂ ડાકલાં એ
સાડે છે તેમ વાણિયા બ્રાહ્મણ વગેરે જાંચ જાતમાં ચંડી
પાઠ કરાવે છે,

દેવી કે માતા અંતઃકરણ જોતાં નથી પણ માત્ર
આપણા બોલેલા શબ્દ જ પરજ નજર રાખી માગવા
પ્રમાણે આપે છે, આ વિષે બ્રાહ્મણો કહે છે કે, એક

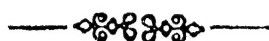
પ્રાહ્મણની ખેડી માંદી હતી તેના રક્ષણાર્થે તે પ્રાહ્મણ
હમશા ચંડીપાઠ કરતો હતો પણ “જાણી રક્ષતુ મૈરવી”
એ વાક્યમાં રક્ષતુ ને બદલે ભુક્તમાં પ્રક્ષતુ પૌણી ગ-
યા તેથી તેની આપડીં મરી ગઈ. વળી બીજી વાત એ-
વી કહેવામાં આવેલ છે કે રાવણે અનુશન કરવા એસાડેલા
પ્રાહ્મણો કપં દેહિ, જયં દેહિ, યશો દેહિ એ વાક્યમાં
દેહિને બદલે દહિ એ પ્રમાણે બોલ્યા તેથી તે હાર્યો ને
રામ છતાં નહિતર રામ છતી શકત નહિ.

રજવાડામાં એવો રિવાજ છે કે દશરાને, દહાડે
રાજા તથા તેના સરદારો ગામ બહાર ચોગાનમાં પાડો
મારવા નીકળે છે એ પાડાની વાત ચંડીપાઠના મહિષા-
સુરને બહુ મળતી આવે છે તે પરથી કેટલાકનું પારણું
એવું છે કે કવિએ ચોગાનીઆ પાડાની વાત પરથી ચં-
ડીપાઠ લખ્યોછે. વળી કોઈ એવું પારે છે કે વિદ્યાચળ
પર્વતમાં મહાકાળીનું મોટું નામાન્કિત દેરું છે તેનો
મહિમા વધારવા સારૂ, એ જોડકણું કવિએ જોડી કહાડ્યું
છે વળી કોઈ એમ પણ કહે છે કે એતો સામીરામીસ
રાણીની વાત સાંભળી કવિએ એ ચોપડી લખી છે. ગ-
મ તેમ હોય પણ એતો ખરું છે કે પ્રીતિ કે માયાની
સત્તાને દેવીનું રૂપ આપી માત્ર કલ્પનાને આધારે કવિએ
કલ્પના કયેલી છે.

ચંડીપાઠનું ગૂજરાતી ભાષાંતર.

અધ્યાય ૧ લો.

માઈડેવ યાદ્યા કે સૂર્યના દીકરાઓમાંનો એક
દીકરો જે સાવણી તે આઠમો મનુ કેહેવાયછે; તેની કૃત્ત-
તિ જે અંધારામાં છે, તે હું તને વિસ્તારથી કહી સંભ-
ળાવું છું એ સૂર્યનો દીકરો સાવણી, મહા માયાની કૃપા
(અનુભાવ) વડે મન્વંતરનો અધિપતિને મહા ભાગનો
પ્રાપ્ત થયો. બીજા મન્વંતર સ્વારોચિષમાં ચૈત્રવંશમાં
હિતાન થયેલો સુરય નામે માણસ સમસ્ત સિતિ મંડ-
ળનો રાજા થયો. તે પોતાની પ્રજાને હોકરાં માફક પા-
ળતો હતો. એ રાજાને સુવરનો (કોળ કે લુંડનો) સી-
કાર કરનાર રાજાઓ જોડે વેર બધાજી. એઓના જોડે
લડતાં સુરય રાજા હાર્યો ને સુવરના શિકારી રાજા યુદ્ધ-
માં જીત્યા. સુરય રાજા પછી પોતાના નગરમાં યંચા પ્ર-
બળ કૃષ્ણનાથી ઘેરાયો. કુષ્ઠ પ્રધાનો કુટ્યા ને તે દુર્બળ
રાજાનો સઘળો ખજાનો શત્રૂને હાથ ગયો. આમ થવાથી
તે રાજા મૃગયાને નિમિત્તે એક ઘોડાપર બેસીને અધોર
વનમાં આસી નીકળ્યો.

માલ્યો માલ્યો જાયછે ત્યાં એક બુદ્ધિવાન શ્રુષ્ટી પા-
 દ્ધાણનો (રૂપિનો) આશ્રમ આવ્યો. એ આશ્રમ તેની
 આસપાસ ફરતાં પશુ અને એ રૂપિના શિષ્યોથી સુશો-
 ભિત થયેલો હતો એ રૂપિએ આ રાજાનો સત્કાર કર્યો
 અને પોતાના સુંદર આશ્રમમાં ઉતારો આપ્યો. તે આશ્ર-
 મને વિશે અહીં તહીં ફરતો તે રાજા, જેનું મન પ્રીતિથી
 ખેંચાયેલું છે, તે વિચાર કરવા લાગ્યો કે, જે પ્રજાનું પુર્વે
 મારા પુર્વજે પાલન કર્યું તે પ્રજાનું આધિપત્ય મેં
 આપ્યું. હાલ તે પ્રજાનું પાલન ધર્મથી થતું હશે, કે
 નહિ, તે વિશે મને શંકા છે. વળી મારા હુમ્મશાં મદ મા-
 તા શુર-હસ્તી અને પ્રધાનો વિષે હું કાંઈ જાણતો
 નથી. મારા વેરીને વશ પડેલાં તેઓ શાં સુખભોગ
 ભોગવતાં હશે? એ આ મારા કબજામાં હતાં ત્યારે
 તો, મારી મહેરબાની, ધન, અને લોજનથી ખૂબ સુખ
 માણતાં હતાં. મારો મહાદુએ એકઠો કરેલો દ્રવ્યભંડાર
 વપરાતો હશે પણ હુમ્મશાં નકામું ખર્ચ થતું હશે.” આ
 બાબત તથા બીજી અન્ય બાબત વિષે તે રાજા હુમ્મશાં
 મિત્રતા કરતા હતા.

એક વખત તેણે તે રૂપિના આશ્રમ પાસે ખેડેલા
 એક વૈશ્યને દીઠો. તેને જોઈને પુછ્યું કે, “ભાઈ તું
 કોણ છે, અને શા માટે આવ્યો છે? સશોક (દિલગીરી
 વાળો) અને દુર્મન (ક્રોધાસ) કેમ જણાય છે”? આવાં રા-

જનાં નરમાશનાં વેણ સાંભળી વૈશ્યે પ્રત્યુત્તર વાળ્યો.

વૈશ્ય બોલ્યો; “હું સમાધિ નામે વૈશ્યહું ને પૈસા-
દાર કૂળમાં ઉત્પન્ન થયોહું મારા પુત્ર અને દારાના ધન
લોભથી હું સાધુ અને *નિરસ્ત થયોહું છોકરાઓએ
મારું ધન લેઈ લીધું ને હું સ્વજન વગરનો એકલો,
સગાં વાહાલાંથી પ્રીતિ રહિત થયેલો વનમાં ચાલ્યો,
અને હાલ આ આશ્રમને વિષે મારી બાઈડી છોકરાંના
કુશળથી અબાણ્યો વસું છું. મારાં બાઈડી વગેરે સ્વજન
કેવી હાલતમાં હશે? મારા છોકરા સદ્ દર્શિ વાળા હશે
કે દુર્દર્શિ વાળા? તેઓ કેવા હશે?”

રાજા બોલ્યો, જે બેરી છોકરાંના ધન લોભથી હું
નિરસ્ત થયો તેમના ઉપર આવો સ્નેહ બાવ કેમ રાખે છે?

વૈશ્ય બોલ્યો; હે રાજા છોકરાઓએ મૃતો ધન લો-
ભથી પિતા સ્નેહ તજ્યો. પણ મારાં સ્વજન પરની મારી
પ્રીતિ મારા હૈયામાં મને સાચે છે. હું શું કરું મારું
મનુષ્યોગણી જાણે. તેઓ, જોકે, મારી જોકે નકારી રીતે
વર્ત્યા તો પણ મારું પ્રેમી હૈકું તે દુર્ગુણી બંધુઓને માટે
દાએ છે. હું તેઓને કુમ તજી શકું? હું તેઓના પર
અભાવ કંઈ રીતે લાવું? હું તેઓથી પ્રીતિ રહિત થઈ
શકતો નથી.

*નિરસ્ત (નિ=નહિ+રસ્ત રસ્તો રસ્તા વગરનો. જને
એકે રસ્તો નથી એવો. ધરગામ છાડી ‘લીધેલું’ છે એવો.

માફિડેય ખોલ્યા કે, ત્યાર પછી તે રાજા અને વૈ-
શ્ય રૂપિ પાસે ગયા. તેણે તેમનું યથાન્યાય સન્માન કર્યું.
ત્યાં બેસીને વાતચીત કરવા લાગ્યા, પછી રાજા ખોલ્યા
કે, ભગવન્, હું તમને એક બાબત પૂછવા ઇચ્છું તે-
મને સંભળાવો.

હું જાણું છું કે મારું અખીલ રાજ્ય, *રાજ્યાંગ સ-
હીત નાશ પામ્યું તોપણ અન્યાય પેટે તેઓ પર પ્રીતિ
કેમ રાખી છું, ને તેઓને માટે દુઃખી કેમ થાઉં છું?
હું સર્વોત્તમ રૂપિ તમે મને આનું કારણ કહો. વળી આ
પુરુષ (વૈશ્યને ખતલાવીને) એના સ્ત્રી, પુત્ર અને માક-
રાએ તબલ્યો છે તોપણ, એ સ્વજનો પર, એને પ્રીતિ
છે ને તેમને માટે જીવ બાળે છે. આ રીતે અમે બંને
(રાજા અને વૈશ્ય) અત્યંત દુઃખી છીએ, અમે જાન્ય
છીએ પણ અમારા વિવેકને મોહરૂપી અધપણું પ્રાપ્ત
થયું છે અને મુઠ બન્યા છીએ.

રૂપિ ખોલ્ય; સઘળા જીવોને વિષય ગોચરમાં જાન
છે, અને હું બાગ્યધાણી પુરુષ દરેક પૃથક્ પૃથક્ વિષયને
અનુસરેછે, કેટલાંક દિવસે આંધળાં હોય છે ને કેટલાંક
રાત્રે આંધળાં હોયછે, વળી ખીજાં કેટલાંક રાત્રે તેમ
દિવસે બેય વખત આંધળાં હોય છે.

* રાજ્યાંગ એટલે (રાજ્ય + અંગ) રાજ્યને અંગે
રહેલાં માણસ તથા સઘળી ધન મિલકત.

(૫)

સઘળા જીવોમાં સત્ય કહેતાં માત્ર માણસ માનીએ
પણ તે કેવળ સત્ય નથી. કેમકે, પશુ, પક્ષી, ને મૃગાદિ
એ સઘળાંને મનુષ્ય જાતને જે જ્ઞાનજે, તે જ્ઞાનજે. મનુ-
ષ્યને તેઓ જ્ઞાનમાં સરખાંજે. જ્ઞાન છતાં પણ જ્ઞે, તે પ
તંગો (પક્ષીઓ) જાતે હુધાથી પીડાય છે તોપણ મોહ-
થી પોતાનાં અશ્વિને સાંચવડે ખવરાવેજે. માણસો લોભ-
થી પ્રત્યુપકારને અર્થે છોકરાંનું પાલન કરે છે. આ રીતે
મોહકે મમતાની અંદર સરવે પડેલાં છે, અને એ મોહા
માયાની કૃપાએ સંસારની રીતિ છે. એ વિસ્મય કાર્ય,
જગત્પતિની યોગ નિદ્રાજે. આ હરીની મોહા માયા જ-
ગતને મોહ પંખાડેજે. ગમે એવો માની હોય તે પણ એને
વશ થઈ જાયજે અને એને એ ભગવતી માયા પોતાના
જાળથી મોહમાં ખેંચી જાય છે. આ ચરાચર જગત
એણે બનાવ્યું છે. એની પ્રસન્નતા કે વરદાનથી મુક્તિ
થાયજે. તેણી વિદ્યા, મુક્તિ હેતુ અને સનાતની છે, વળી
તે સંસારખંધહેતુ, અને સર્વેશ્વરી છે.

રાજા બોલ્યો—ભગવન્, જોને આપે મોહામાયા
કહી તે દેવી કોણ છે? હે દ્વીજ, ત કઈ રીતે ઉત્પન્ન
થઈ, ને તેણે કયાં કામ કર્યાં? તે સઘણું સાંભળવાને
ઈચ્છું છું. બ્રહ્મવિદને વિષે શ્રેષ્ઠ એવા હે રૂપિ તે તમ મને
સંભળાવો.

રૂપિ બોલ્યા,—તે જગન્-મુક્તિ છે, તે નિત્યજે, ને આ,

ને તે, સરવે તના વહે છે તેની કાપાતિ વિશે મેં બહુ પ્રકારે સાબળ્યું છે, તે નિત્ય છે, પણ દેવોનાં કામની સીધીને અર્થે હિત્ય થાય છે. (અવતાર લે છે)

સંસારના કલ્પને અંત્યે ભગવાન પ્રભુ શૈષનાગ પર સુતા હતા. તે વખત મધુ અને કૈટભ એ નામે વિષ્ણુ તથા અલ્પા એ ઘોર અસુરો વિષ્ણુના કાનના મેલથી જન્મ પામ્યા, ને તે બ્રહ્માને હણવાને ઉદ્દેશ કરવા લાગ્યા તે વખતે બ્રહ્મા વિષ્ણુના નાભીકમળને વિષે ઉભા હતા તેણે પેન્ના એ અસુરો તથા સૂતલા વિષ્ણુને દીકા. તે યોગ નિદ્રામાં હતા તેમની (વિષ્ણુની) આંખ એ દેવીનું સ્થાન હતું એણીને બ્રહ્મા આ પ્રમાણે વિનવવા લાગ્યા.

બ્રહ્મા બોલ્યા—એમાં, વિશ્વેશ્વરી, વિધાત્રી, જગતને સ્થિતીમાં રાખનારી અને તેનો સંહાર કરનારી, ભગવતી, વિષ્ણુની નિદ્રા, હું તારી સ્તુતિ કરું છું. તારું તેજ અતુલ્ય છે. તું સ્વાહા છું. તું સ્વધા છું, અને તું જ વષટ્કાર, સ્વરાત્મિકા, અમૃત, અવિનાશી, નિત્ય, ત્રિધામાત્રા, સ્વતંત્ર, આર્ધમાત્રા, અને વર્ણુન ન થઈ શકે એવી છે તું જ સંધ્યા અને સાંધા, તું જ ઉત્કૃષ્ટ જનની. તેં આખું વિશ્વ ધારણ કર્યું છે. જગતને સરજ

૧ (૪) આવી રીતે પણ લખાય છે. એમાં ત્રણ અક્ષર છે; અ, ઇ, મ, આ ત્રણ અક્ષરના ત્રણ અર્થ થાય છે, સંહાર કરનારી, પાલન કરનારી, અને ઉત્પન્ન કરનારી.

નારી તુંજ છે. તું જગતનું પાલન કરે છે. તું વિશ્વમાં સને
વેદા વ્યાપી રહી છે. તું સૃષ્ટીરૂપા છે, તુ સ્થીતિ રૂપા છે, ને,
પાળનાર રૂપે, તથા સંહાર કરનાર રૂપે તું જગતમાં વ્યાપી
રહી છે. હું જગવતી, તું માહા વિદ્યા, માહા માયા, માહા
મેધા (મોટી બુદ્ધિ) માહાસ્મૃતિ, મહા મોક્ષા, માહાદેવી.
ને મહેશ્વરી છું. તું કાળ રાત્રી (કાળીચૌદસ) માહ રાત્રી
(જન્મા અષ્ટમી) માહા રાત્રી. (દેવદીવાળી) ને શરૂ
શુરાત્રી (હિળી) છું. તું લક્ષ્મી, હંશ્વરી, -હી, બુદ્ધિ,
ખેદા, ને લક્ષણા છું. તું લજ્જા, પુષ્ટિ, તુષ્ટિ, શાંતિને લા-
તિ છું. તું તરવાર આલનારી શૂળ આલનારી, ધોર સ્વરૂપ
વાળી, ગદા આલનારી, મક્ર આલનારી, સંખ આલનારી, માપ
આલનારી, ખાણા, લુપંડી, પરિધા, યુધ્ધ, સૌખ્ય, સૌખ્ય-
નૂરા, શ્રેષ્ઠ સુંદરી, બ્રહ્મકૃષ્ટોમાં બ્રહ્મકૃષ્ટ, સ્તુતિ ન કરી શકાય
એવી અને પરમેશ્વરી છું.

તું જગન્સૃષ્ટા છું. વિષ્ણુને અને મહાદેવને તે પેદા
કર્તા છે તે બિચારા તારી સ્તુતિ કરવાને શી રીતે શકિત
વાન થાય? એ પ્રમાણે તે ઉદાર દેવીની સ્તુતિ બ્રહ્માએ
કરી કે જેથી તે વિષ્ણુને જગાડે તો તે (વિષ્ણુ) પેલા
દુષ્ટ અસુર મધુ કૈટભને મારે.

રૂપિ બોલ્યા; એ પ્રમાણે બ્રહ્માએ તામસી દેવીની
સ્તુતિ કરી કે તરત મધુ અને કૈટભને મારનાર વિષ્ણુ,
ને જગાડવા માટે તે દેવી કે જેણે તેનાં (વિષ્ણુનાં)
નેત્ર, નાસિકા, ખાહુ, હૃદય, ને છાતી પોતાનું સ્થાન કર્યું

છે, તે તૈયાર થઈને અવ્યક્ત જન્મવાળા પ્રજ્ઞાને તેનાં દર્શન થયાં.

હવે વિષ્ણુ જોશે દિશ્યામાં શેષનાગપર સયન કર્યું છે ત્યાંથી તે જગ્યા ને તેણે બે અસુર મધુ તથા કૈટભને દાઢા. તેઓ પરાક્રમી ને વીર્યવાન હોઈ પ્રજ્ઞાને હણવાને તત્પર હતા તેઓની આંખો કોધથી લાલ થઈ હતી. એઓની સાથે વિષ્ણુને પાંચ હજાર વરસ સુધી લડાઈ થઈ. તે બન્ને મહોન્મતને માહા માયાથી મોહિત થએલા હતા તેમણે વિષ્ણુને કહ્યું કે હે કેશવ તું શું પસંદ કરેછે?

વિષ્ણુ બોલ્યા, તમે બંનેનો વધ, હું પસંદ કરું છું. નક્કી તમે મરવાના છો.

રૂપિ બોલ્યા, તે બન્નેએ પોતાને છેતરાએલા જોયા, ને જેની આંખો કમળના જેવીછે એવા વિષ્ણુ તરફ જોઈને બોલ્યા, તારું યુદ્ધ વખાણુ લાયક છે. જ્યાં પાણી નાં હોય એવી જગોએ (અમને) લઈ જ.

રૂપિ કહે છે કે ત્યાર પછી, શંખ, ચક્ર ને ગદા ધરનાર વિષ્ણુએ “ઠીક છે.” એ પ્રમાણે બોલીને ચક્ર વતે તેમનાં માથાં ફાપી નાંખ્યાં. પ્રજ્ઞાએ તે માટે તેનાં (વિષ્ણુનાં) વખાણુ કર્યાં. આ દેવીના બીજા મોટા પ્રભાવો વિષે બોલુ છું તે તું સાંભળ.

એ પ્રમાણે માર્કંડેય પુરાણનો, સાવર્ણિ મન્વંતરમાં ખતવાનો, દેવીના મહત્ત્વ વિષેનો, જેમાં મધુ અને કૈટભ એ બે અસુરનો વધ લખેલો છે એવો, પેહેલો અધ્યાય પૂરો થયો.

અધ્યાય ૨ જો.

(આ કથા સમાધિ નામે વૈશ્ય ને સુરથ રાજને,
 રૂપિ સંભળાવે છે) રૂપિ ખોડતા હવા કે, દેવતાઓના
 રાજ પુરંધર અને અસુરોના રાજ મહિષાસુર વચ્ચે પ-
 હલા પુરે પુરાં સો વરસ લડાઈ ચાલી હતી ત્યાં (લડાઈ-
 માં) માહા વિષ્ણુનાં અસુરોએ દેવ સૈન્યને પરાજય પમા-
 ણ્યું અને સઠળ દેવતાઓને જીતીને મહીષાસુર ઇંદ્ર
 થયો તેથી પરાજય પામેલા દેવો જેનું સ્થાન પદ્મ યોગી
 (વિષ્ણુનું નાભીકમળ કે કુંડલી) છે એવા પ્રજ્ઞપતિ પાસે
 ગયા અને ગરુડવજ (વિષ્ણુ) આગળ જઈ બેભા રહ્યા
 ને પોતાનાં સઘનાં દુઃખ વિસ્તારથી રડ્યા તથા મહીષા-
 સુરનાં કાર્ય પણ કહ્યાં. તેઓ (દેવતાઓ) બોલ્યા કે; કુરા-
 ત્મા મહીષાસુરે, સૂર્ય, ઇંદ્ર, અગ્નિ, અનિલ, ચંદ્રમા,
 વમ, ને વરુણાદિ સઘના દેવોના અધિકાર પોતે લઈ લીધા
 છે ને સ્વર્ગમાંથી હાંકી કાઢેલા દેવતાઓ પૃથ્વીપર રખડે
 છે. એ રીતે દેવતાઓના દુશ્મન અસુરોનાં કામ કહી
 દેવો તેને શરણે પડ્યા તથા તેના (મહિષાસુરના) મરણ વિષે
 ચિંતન કરવા કહ્યું. તેણે (વિષ્ણુએ) તેમના (દેવોના) આ-
 બાલવાપર લલ દીધું. કેમકે, તે દેવતાઓનું કલ્યાણ હ-
 ંછે છે. મહાદેવજીએ કોપ કર્યો તેથી તેની બ્રહ્મટી વાંકી-
 થઈ. ઇંદ્ર વગેરે સઘના દેવતાઓના શરીરમાંથી મહા તેજ-
 નીકળ્યું અને તે અતિ પ્રકાશનો મોટો જ્વાલામય પર્વત .

યથા, આ સધળા દેવતાઓના શરીરમાંથી નિકળેલા અતુલ્ય તેજની ત્રણ લોકમાં વ્યાપ એવી એક નારી થઈ. એ નારીનું મુખ માહાદેવજીનામાંથી નિકળેલા તેજનું થયું, યમના તેજથી તેનો ચોટલો થયો, વિષ્ણુના તેજથી તેના બાહુ થયા, ઐ સ્તન, ચંદ્રમાના તેજથી થયાં ને તેની વચ્ચેની જગ્યા ઇંદ્રના તેજથી થઈ. વરુણના તેજથી જંઘા ને ભૂવના તેજથી નિતંબ થયા, પૃથ્વીના તેજથી તેના પગ થયા. ને તેનાં પગનાં આંગળાં સૂર્યના તેજવડે થયાં, વસુના તેજથી તેના હાથનાં આંગળાં થયાં કુબેરના તેજથી નાસિકા થઈ. પ્રજાપતિના તેજથી તેના ઘાંત થયા. અગ્નિના તેજથી તેની ત્રણ આંખો થઈ, ને તેનાં બધાં સંધ્યાના તેજથી થયાં, અનિલના તેજથી કાન થયા, ને બીજા દેવોના શરીરમાંથી નિકળેલા તેજવડે તેના શરીરનો બાકીનો ભાગ થયો. એ રીતે સમસ્ત દેવોના તેજનો દગલો એવી નારી શિવા ઉત્પન્ન થઈ.

મહિષાસુરને નાશ કરનારી એ દેવીને જોઈને દેવતાઓ હરખાયા. પિનાકના ધરનાર માહાદેવજીએ તેને રાજ આપ્યું, ચક્રના ધરનાર વિષ્ણુએ પોતાના ચક્રોમાંથી તેને ચક્ર આપ્યું. વરુણે શંખ, ને અગ્નિએ શક્તિ આપી. મરૂતે બાણને લાથા સાથે, ચાપ આપ્યું. ઇંદ્રે

* નિતંબ એટલે ગાંડના પગડા.

તેના વજ્રમાંથી વજ્ર આપ્યું, ને એ Xસહસ્ત્રાક્ષીએ
અધરાવત હાથી પાસેથી ઘંટ લેઈ દેવીને આપ્યો.
અંબુપતિએ પાસ આપ્યો, ને કાળદંડ યમે આપ્યો,
પ્રભુપતિએ અક્ષમાલા ને ખસાએ કમંડળ આપ્યું.
રદિવાકરે પોતાનાં કિરણો તેના શૈમકુપ (વાળ) માં
નાંખ્યાં, કાળે નિર્મળ મર્મવાળી ઢાલ સાથે ખડગ આ-
પ્યું, વિશ્વકર્માએ તેને હુધના જેવાં ચોખ્ખાં માતીને
હાર, લૂગડાં, ચુકામાણી, દિવ્ય કુંડળ, કટક, અર્ધચંદ્ર,
અથા આહુઓમાં પેરવાને કથુર, વિમળ, નેપુર, હાથના
આંગળીએ પેહેરવાની રત્ન જડીત વીંટીઓ, એ બધે
શણગાર આપ્યો ને વળી અતિ નિર્મળ ફરસી આપી.
અભેદ કવચ અને અનેક રૂપનાં અસ્ત્રો તથા ટોટે પે-
હેરવા સારૂ અતિ શોભાયમાન કરમાય નહીં એવાં પંકજ-
ની માળા એ બજાઈએ આપ્યાં. હિમવાને સિંહલું વાહન
ને અનેક રત્નો આપ્યાં. ઋધનાધિપે સુરાપાન યુક્ત પાત્ર

X સહસ્ત્રાક્ષી (સહસ્ત્ર = હજાર + અક્ષી = આંખવાળો)
= હજાર આંખવાળો ઇંદ્ર.

૧ અંબુપતિ (અંબુ = જળ + પતિ = ધણી) =
જળ દેવતા.

૨ દિવાકર એટલે પ્રકાશ કરનાર સૂર્ય (દિવ્ = પ્ર-
કાશ કરવું + ક = કરવું + અ = ક્રિયાવાચક પ્રત્યય)

૩ જળધિ = સમુદ્ર, સાગર, દરિયો.

૪ ધનાધિપ (ધન = દ્રવ્ય + અધિપ = ધણી) = ધન-
નો હુધી કુખેર ભંડાર.

આપ્યું. નાગેશ શેષે તેને મહા મણી, અને પૃથ્વીએ ના-
ગહાર આપ્યો. એ રીતે બીજા દેવોએ પણ આજીવણ
તથા આયુષ્ય આપ્યાં. એ દેવીનો ધોર નાદ આખા
જગતમાં પ્રસર્યો તે દેવીના મહા નાદથી સકળ લોક બ-
ડક્યાં, સમુદ્રો ઠંપવા લાગ્યા, પૃથ્વી ધ્રુજવા લાગી, પર્વ-
તો હોલ્યા અને દેવો હરખથી બોલ્યા કે “સિંહવાહિ-
નીની જે” મુનીએ સંતાપ પામી બકિત વડે તેને નમ્યા.

મહિષાસુર, ને તેના અસુરોને કબજે પડેલાં ત્રણ
લોક દેવીએ જ્યાં તેણે (મહિષાસુર) પોતાની ફોજને
હથિઆર આપી લડવા ઉભી રાખી હતી તે ક્રોધથી બ્રહ્મા
બોલ્યો. “અરે એ શું છે?” આ બોલવું સંઘળા દેવતા
એએ સાંભળ્યું તે (મહિષાસુર) દેવીને ત્રણ લોકમાં વ્યાપ-
કથી જોતો હવો. તેના પગ જમીન આજગીને આગળ
ગયા ને મુગટ આકાશે અડ્યો તેની ધનુર્ધા પાતાળને
છેડે પોહોચી. દિશાએ તેના હજાર હાથે વ્યાપ થઈ રહી.
દેવી ને અસુરની ત્યાં ભારે લડાઈ થઈ. મહિષાસુરનો
સેનાની (સેનાધિપતિ) મહા રો હજાર અયુત અસુરો
સાથે લડવા સામે આવ્યો હતો. વળી પ્રયુત સાથે
અસિલોભ પણ હતો. હજારો ઘોડા, હાથી તથા સો

* ધનુર્ધા (ધનુષ્ = કામઠું + ધ્યા = દોરી) તીર
મારવાના કામઠાની દોરી.

૧ અયુત = ૬૫ હજાર. ૨ પ્રયુત = ૬૫ લાક,

અયુત અસુર સાથે બાબકળ આવ્યો હતો. બિડાલ, કરોડો રથ ને પચાસ અયુત સાથે સંગ્રામમાં ઉભો. ઉગ્ર, ઉગ્ર વિર્ય, ત્રિનેત્ર, મહાહતુ, એ સરદારો પણ યુદ્ધમાં રથ, હાથી, ઘોડા ને અકુક અયુત અસુર સાથે લડવા આવ્યા. કરોડો કરોડો રથ તથા હજારો હજારો હાથી-ઓની સાથે તે અસુરો દેવી જોડે લડવા લાગ્યા. રણ-માં મહિષાસુર, તામર, બિંડીમાલ, શક્તિ અને મુશળથી ખેલતો, દેવીની સાથે અસુરો ખડગ, પરશુ અને પ્રતિશથી લડવા લાગ્યા. ડાહ્યો શક્તિ નાખી અને ડાહ્યો પાશ નાખ્યું. દેવીએ પોતાના ખડગ વડે તે હવિયારોને ચુરો કર્યો. પછી ચાંડકા પણ શસ્ત્રો ને અસ્ત્રો મુકવા લાગી. તેના પર જે શસ્ત્રો ને અસ્ત્રોનો વરસાદ વરસતો તેને લીલા કરતી હોય તેવી રીતે છેદન કરતી. દેવતા અને રૂષિઓ તેનાં વખાણુ કરતા. ઇશ્વરોએ અસુરોના શરીર પર શસ્ત્રાસ્ત્રો મુક્યાં ને તેનો (દેવીનો) ખેસવાનો સિંહ પણ ક્રોધે બરાચો. વનમાં અગ્નિ જેમ નાશ કરે તેમ તે અસુરોન્યનો નાશ કરવા લાગી રણમાં અંબિકાએ નિધારા મુક્યો એટલે તરત લાખો હજારો ગણા ઉત્પન્ન થઈ જેઓ અસુરો સાથે પરશુ બિંડીમાલ અને પ્રતિશથી લડવા લાગી. દેવીની શક્તિથી અસુરનાં ટોળાં નાશ પામવા લાગ્યાં. દેવીની ગણા, ઋદંગ, પટહ, ચંખ, અને ખીજાં વાદિત્રોથી ઉત્સવ કરવા લાગી પછી તેણે

(દેવીઓ) ત્રિશુળ, ખડગ અને ખાણતી વૃષ્ટિએ હજારો અસુરો મારી નાખ્યા, ઘંટના અવાજથી કેટલાક સુઈ પાઈ પડ્યા, કેટલાકને પાશ વડે બાંધ્યા ને કેટલાકને તિક્ષણ ખડગે કાપી નાંખ્યાં. ગદા વડે તેણે અસુર સૈન્યને ભોંય સુવાડ્યું. કેટલાકને મુશળ વાગવાથી લોહી બાઝ્યું, કેટલાકને છાતીમાં શુળના ઘા વાગવાથી ભોંય પડ્યા. તિક્ષણ સર વાગવાથી કેટલાકના જીવ ગયા. એવી રીતે દેવતાઓને દુઃખ દેનાર પોતાના પ્રાણ ઓડતા હતા. કેટલાકોના હાથ કપાયા ને કેટલાકોનાં ગળાં કપાયાં. કાઠનાં માથાં ને કાઠના પગ કપાયા. કાઠની જંઘા કંપાઈને ભોંય પડ્યા. કાઠની એક આંખ કુટી ને કાઠનો એક પગ કપાયો. માથાં કપાયાં છતે તેઓ ફરી ઉઠ્યા ને હાથમાં આયુધ ઝાલી લડવા લાગ્યા ને ભારે જંગ મચ્યો. જોવાને આવેલી અસુરોએ આકાશમાં નાચવા લાગી. ફરી લડવા ઉઠેલા અસુરો હાથમાં શક્તિ, ખડગ વગેરે હથિયાર ઝાલી દેવીને રીસથી કહેવા લાગ્યા કે “હલી રહે હલી રહે” ત્યાં લોહીની નદી વહીને ભારે લડાઈ ચાલી. ઘોડા, હાથી, રથ, ભોંય પડ્યા ને આગ જોમ તૂણના મોટા જથ્થાને ક્ષણમાં બાળી નાંખે એમ અસુરના મોટા સૈન્યનો દેવીએ ખાશ કર્યો. દેવીની ગણાઓ ને તેના સિંહે પણ આ યુદ્ધમાં શત્રુના સૈન્યને ભારે નુકશાન કર્યું. એ રીતે માર્કંડેય પુરાણનો બીજો અધ્યાય જોમાં મહિમાસુરના સૈન્યનો વધ છે તે પુરે થયો.

(૧૫)

અધ્યાય ૩ જા.

રૂપિ બોલ્યા. સેનાની ચિહ્ન, એ પ્રમાણે પોતાનું
સૈન્ય હણાયલું જોઈને રીસથી અંખિકા સાથે યુદ્ધ કરવા
આવ્યો. દેવીએ તેનાપર મેરૂપર્વતની નજીકમાં જેમ ભારે
વરસાદ પડે છે તેમ ખાણનો વરસાદ વરસાવ્યો ને લીલા
ફરેલી હોય તેમ, તેનાં હથિયારોને કાપી નાખ્યાં, તથા
તેના રથના ધોડાને ને સારથીને મારી નાંખ્યા. તેના ર-
થની ધજા કાપી નાંખી અને તેનું ધનુષ પણ કાપી ના-
ખ્યું. એ રીતે રથ, ધોડા, ને સારથી વગરનો તે ખડગ
ને દાલ લેઈ દેવી બળી ધારો ને આવી સિંહના મુસ્ત
કપર તથા દેવીના જમણા લુજ પર વેગથી તિથણુ ઘા
કર્યો. રૂપિ કહે છે કે હે રાજપુત્ર તે તરવાર દેવીને અ-
ડતાં બાગી ગઈ. આથી તેને ભારે રીસ ચડી તેની આં-
ખો લાલચોળ થઈ ગઈ ને તેણે હાથમાં શુળ લીધું તે
રવિ ખિંખના જેવું જ્વલ્લમાન તેજવાળું (અતિ પ્રકાશ-
માન) હતું તે લેઈ તેણે તે બદ્રકાળી તરફ ફેંક્યું. તેને
દેવીએ દેખીને પોતાનું શુળ મુક્યું. એણે તેના સો કડ-
કા કરી નાખ્યા ને પછી તે માણા અસુરને દેવીએ મારી
નાખ્યો. એ મરી ગયો ત્યારે દેવતાઓને દુઃખ દેનાર
આમર અમુર હાથીએ ચઢીને આવ્યો. તેણે અંખિકા ઉ-
પર શક્તિ ફેંકી પણ આંકારે કરીને તે ભોંય પડી ને
ભાગી ગઈ તેને ભાગેલી જોઈને અસુર કોપે ભરાયો તેણે

રાણ કે'કથું તેના દેવીએ ખાણુ વડે કડકા કર્યા, પછી તે સિંહપરથી કુદકો મારીને હાથીના ગંડસ્થળપર ગઈ ને ત્યાં દેવના દુશ્મન સાથે લડવા લાગી. ખત્રે લડતાં લડતાં ભોંય પડ્યાં ને ગરણુ લગાઈ ચાલી એ વખત ગુ-ગનો અરિ જે સિંહ તે વેગથી દોડતો આવ્યો ને પોતાના પંજના પ્રહારે કરી તે ચામર અસુરનું માથુ ધડથી પ્રથક કર્યું.

રણમાં વુદ્યને શિલા અને લક્ષો મારી, મારો નાંખ્યો, ને કરાલ અસુર, દંતને મુઠિના પ્રહારે પડ્યો.

દેવી કોષે ભરાઈને યોદ્ધાઓનો સુરે સુરે કરવા લાગી. ખાષ્કળને ભંડીમાત્ર વતે, તામરને તેમ અંધકને ખાણુ વતે, અને હથ, હથવિર્ય, મહાહનુ તથા ત્રિનેત્રને ત્રિશુળ વતે, પરમેશ્વરીએ મારી નાખ્યા. ખડગ વડે ખિડાતનું માથુ કાપી નાખ્યું. દુર્ઘર, ને દુર્મુખનો ક્ષય, ખાણુ વડે કર્યો, આ રીતે પોતાના સૈન્યનો નાશ થએલો જોઈ મહિષાસુરે પાડાનું રૂપ લીધું ને દેવીની ગણાઓને પાડવા લાગ્યો. કોઈને દાંત વડે, કોઈને ખરી વડે, કોઈને પુંછડા વડે, ને કોઈને શીંગડાં મારી વિદારણુ કરવા લાગ્યો. કેટલીક તેના શ્વાસોશ્વાસના પવને ભુતળપર પડી. પ્રમથાને રણમાં પાડીને તે મહાદેવીના સિંહને ખારવાને ખારે કોપ સહિત અંગિકા ત્રફ દોડ્યો. તે મહા વીર્યવાન અસુર કોપથી પૃથ્વીનું પૃથ્થ પોતાની ખરીઓ વડે ખણુ-તો હતો. પોતાનાં બે શીંગડાંવડે હાંચા પવેતોને ખસાડ

(૧૭)

પાડી ફેંકતા તેણે પુછડાવડે દરિઆનાં પાણી ઉછાળ્યાં
આપસ ખાજી જળજળ કરી મુક્યું. ધન (વાદળાં) તેને
મોટા શિંગડાં વડે વિભિન્ન (ભાગ થએલાં) થઈ ગયાં.
તેના શ્વાસ વડે પર્વતા અને નળ ભાગી પડ્યાં. ઐ પ્ર-
માણે રોસથી તે મહાસુર સામે આળ્યો. ચંડિકા કાપ-
થી તેને મારવાને તૈયાર થઈ તેણે એક ખાસ મુક્યું, ને
અંસુરને ખાંધી લીધો. ખંધાયો કે તરત તેણે પાડાને
આકાર તણ લીધો ને સિંહને આકાર લીધો. દેવી તેનું
માથુ કાપે છે કે તરત તે પુરૂષના આકારે હાથમાં તર-
વાર આંલી ઉભો રહ્યો ને અદર્શ થઈ ગયો. ફરી દોડ્યો
કે દેવી તેને કાપના લાગી એટલે તે ખડમ લઈને
મહત એક મહા ગજ (મોટો હાથી) થયો. ને તેણે પો-
તાના કર એટલે સુંદ વડે દેવીના વાહન મહા સિંહને
ગર્જના કરીને આકર્ષ્યો (એટલે ખેંચ્યો.) દેવીએ ખડમ
વડે તેની સુંદનું છેદન કર્યું. આ વેળાં તે પાછો ખાડા-
ના આકારમાં આવી રહ્યો. તેને જોઈને ત્રૈલોક્યના સચ-
રાચર જીવોને ભય પ્રાપ્ત થયું. જમતમાતા ચંડિકાને
બારે ક્રોધ ચડ્યો, તે પુનઃ પુનઃ ઉત્તમ મલ પીતી તે
અરુણોચના (આ વખતે તેની આંખો મલપ્રાપ્ત ને કો-
પથી લાલ થઈ ગઈ હતી માટે લાલ આંખવાળી) ઉપર
વિરવાન મહાન્મત અસુર બુધર એટલે ગિરી ફેંકતા
ચંડિકા તેના પોતાનાં સરો વડે ચૂરો કરતી. દેવીએ
તેને કહ્યું કે “હું મુઠ, હું આ મલ પીજી એટલી ઘણી

વાર હું ગર્જના કરી લે પછી હું તને મારી નાખીશ
એટલે દેવતાઓ તરત આનંદ યુક્ત ગર્જના કરશે”
આ પ્રમાણે દેવીએ ક્રુદ્ધો મારી પોતાની નજીક આવેલા
પાડાના આકારવાળા તે અસુરના પગ પકડી ગળામાં
શુભ ભોંક્યું એટલે અડધા અસુરનો આકાર થઈ ગયો.
પછી દેવીએ મહાસિ એટલે માટી તરવાર વડે તેનું ગળું
કાપીને ભોંધ પાડ્યું. એ રીતે તે ત્રૈલોક્યને દુઃખ દે-
નાર દુષ્ટ રાક્ષસ મહિષાસુરનું મર્ણુ થયું. તે જ્ઞેય દે-
વોએ જ્ય જ્યકાર વાણી કરી અને દૈત્ય સૈન્યમાં હા-
હાકાર થઈ રહ્યો. સધળા દેવગણો અતિ હર્ષ પામ્યા.
દેવોએ ને મહર્ષિઓએ ત દેવીની સ્તુતિ કરી; ગંધર્વો
ગાયન કરવા લાગ્યા ને અપ્સરાઓ નૃત્ય કરવા લાગી.
એ રીતે માર્કંડેય પુરાણના સાવણિક મન્વંતરનો ત્રીજો
અધ્યાય મહિષાસુરના વધ વિશેનો પુરો થયો.

અધ્યાય ૪ થો.

રૂપિઓ ખોલ્યા. સધળા દેવતાઓનાં ‡ સુરગણો ઇ-
ંદ્ર નજીક ગયાં ને મહિષાસુરનું મોત થતે સ્તુતિ કરવા

‡ સુરગણો (સુર = દેવતા + ગણ = ટોળું) = દેવતા-
ઓના ટોળાં.

મંડ્યા. શકાદિ સુરગણો, તે વિર્યવાન દુરાત્મા અસુરનો નાશ દેવીએ કરવાથી સંતોષ પામ્યાં, ને તણીને પોતાનાં નમ્ર શરીર નમાવ્યાં. તેઓનાં શરીર, આનંદથી પ્રકુલિત થયાં હતાં.

દેવતાઓ ખોડ્યા; હે દેવી તું દેવગણુ, શકિત, ને સઘળાં રૂપો સાથે સઘણું જગત પોતાની શકિતએ બનાવ્યું છે. હે અંખિકા, તું સઘળા દેવ મહર્ષિની પુજ્ય છું તારા બગતોનું તું શુભ કરે છે, જોણીનો પ્રભાવ કહેવાને વિષ્ણુ અને બ્રહ્મા અશકત છે તે ચંડિકા અખીલ જગતનું પરિપાલણ કરવાને અર્થે તથા અસુરોનું બધ નાશ કરવાને અર્થે તત્પર થાય છે. જોણીશ્રી છે. સુકૃતીઓના ઘરમાં લક્ષ્મી રૂપે, પાપીઓના ઘરમાં અભાગ્ય રૂપે,

બુદ્ધિવાનતા હૃદયમાં બુદ્ધિરૂપે, સારા કુળજનોમાં શ્રદ્ધા રૂપે, ને ઉત્કૃષ્ટોમાં લજ્જા રૂપે રહેલી હે દેવી, તું આખા વિશ્વનું પરિપાલણ કર. હે દેવી, તારું, અમિંત્યસ્વરૂપ હું શી રીતે વર્ણવું? તું અતિ વિર્યવાનને અસુરને કાપ કરનાર છું. સર્વે અસુર અને દેવગણોમાં તારાં ચરિત્ર અદ્ભુત છે. સમસ્ત જગતની હેતુ તું છે. વિષ્ણુ, બ્રહ્માદેવ, વગેરે દેવો પણ તને જાણી શકતા નથી. તું અખાર, એટલે પાર ન પામી શકાય એવી છું. તું સર્વાશ્રયા એટલે સર્વેનો આશ્રય છું. તું જગત્પ્રાતા, એટલે જગતનું રક્ષણ કરનારી, પરમા એટલે આદ્યમાં આદી,

(૨૦)

પ્રકૃતિ અને આદ્યા હું. હું દેવી, તને સ્વાહા, એ ના-
મથી જોમ અર્પણ કરવામાં આવે છે એથી અમા દેવો
તૃપ્તિ પામીએ છીએ. સર્વ માણસો પિતૃગણની તૃપ્તિના
હેતુએ તારૂં, સ્વધા, એ નામ બોલે છે. હું ભગવતી, તું
અવિચિંત્ય મુકિતની હેતુ, તું મહાવ્રતા, અને મોક્ષાર્થી
મુનીએ તથા સર્વ દોષ રહિતોને વિદ્યા રૂપે પરમ દેવી
હું. ઋગ્, યજુષ, ને સામ વેદના રમ્ય પદોની તું શં-
ખદામિકા છું. હું ભગવતી, તું એક દેવી છું પણ તે
એકતામાં ત્રણતા છે હું ઉત્કૃષ્ટ દેવી તું જગતનાં કુઃખો
નાશ કરનારી ને તેને (જગતને) સ્થિતિમાં રાખનારી
હું. હું દેવી તું મધ્યા, વિદિતા, અખિલ યાજ્ઞ સારા,
દુર્ગા, અગમ્ય બધા સાગર તરવાનું નાવ, ને અસંખ્યા
હું. કૈટભના અરિ શ્રી વિષ્ણુના હૃદયમાં તારો વાસ છે.
૨ ગોચી તને જોનો મુમટ શશિ એટલે ચંદ્રમા છે એવા
શિવજી, ધારણ કરેછે. હું અયળ, પરિપુર્ણ ચંદ્રખિંચ-
ની અનુકારી, કનકની ઉચ્ચ કાંતિવાળી, ચહાવા લા-
યક છું. એ બહુ નવાઈ જેવું છે કે હું દેવી તારી
બધંકર ગુસ્સે થએલી જકુટીવાળા મુખ તરફ મહિષાસુર
જેતાંજ પ્રાણ મુકતો નથી; ખાફી તું ગુસ્સે થએલી
અંત લાવનારીને દેખનાંજ તેનો જીવ જવો જોઈએ.
હું દેવી આ બધા એટલે સંસારપર તારો પ્રસાદ એટલે
મેહરબાની દેખાવ. મહિષાસુરની મોટી મેનામાંના ખાફી

રહેલો બાબ તારા કોષ રૂપી અગ્નિથી નાથ પામશે. સમસ્ત જન મંડળ ઉપર દયા કરી તેઓને ધન, કિત્તિ, ખાચી, છોકરાં વગેરે સુખો આપ ને તું પ્રસન્ન થઈને તેઓને હમેશાં + અભ્યુદય આપનારી થા. ધર્મી પુરુષો પ્રતિદિન સ્તુતિઓ કરીને હું દેવી, તેઓ તારી કૃપાથી સ્વર્ગમાં જાય છે. તું ત્રિલોકને રૂળ આપનારી છે. હું કુળા, તારું સ્મરણ પ્રાણી માત્રની ભિતિ હરી લે છે ને તેઓ નું શુભ કરે છે. હું ધારિદ્ર્યઃખખહારિણી, તારા વિના ખિણુ કોણુ સર્વ ઉપર ઉપકાર કરનાર છે? તારું હૈયું પારકે દુઃખે હમેશાં ભીજાયછે. આ અસુરોને હણવાથી સર્વ જગતને સુખ મળ્યું છે, તેમજ એ મોટાં પાપ કરનાર અસુરો જેઓ નરકમાં જવાને લાયક હતા, તેઓ સંશ્રામમાં મરણ પામીને દિવ્ય દેહ ધારણ કરી દેવલોકમાં જાય છે એ તારી કૃપા છે. કેમકે તારાં મુ-કલાં ચંદ્રોને જેતાંજ તેઓની ભસ્મ થઈ જવી જોઈતી હતી. હું સાધવી, જ્યારે તેઓ આખા ત્રણ લોકના કુ-શન થયા ત્યારે તેમને તારાં ચંદ્રોએ હણ્યા. તારું ચંદ્ર સમાન પ્રકાશિત ખડગ ને ઉચ્ચ ત્રિશુળ દેખી અ-સુરોના હોથ ઢી ગયા હતા. હું દેવી, તારું શીલ સર્વ દુરાચરણનો નાથ કરશે. તારું રૂપ અવિચિંત્ય ને અ-વુદ્ધ છે. તું મહા વિર્ધવાન ને વૈરીઓના પરાક્રમને

+ અભ્યુદય એટલે આખાઈ.

હજીનારી છું. શત્રુઓમાં બધ પેદા કરનારી, તારા ન-
રાક્ષમી રૂપને અમે શી ઉપમા આપીએ? તે અનુપમ છે.
ત્રણે ભુવનમાં તું તારી કૃપા વિસ્તારે છે. આ અખિસ
ત્રૈલોક્યનું મહિષાસુરને મારી, તે રક્ષણ કર્યું છે. એ પ્ર-
બળ રિપુ તથા તેની અસુરસેનાને યુદ્ધમાં મારી દેવ-
લોક આપ્યું. હે દેવતાઓના અરિ અસુરોની નાશ કર-
નાર દેવી અમે તને નમીએ છીએ. હે દેવી, ત્રિશૂળ વડે
અમને બચાવ. હે અંબિકા, ખંડગવડે અમને રક્ષ.
તારા ઘંટ નાદે અમને રક્ષ. તારી આપજ્યા (એટલે
કામઠાની દોરી) વડે અમારી રક્ષા કર. હે મંડિકા, ઉ-
ગમણ, આયમણને દક્ષિણ દિશાએ રક્ષા કર, વળી તે-
મજ હે ઇશ્વરી ઉત્તર દિશા પણ તારા ફરતા શૂળ વડે
રક્ષ. હે અંબિકા જે સૌમ્ય રૂપો અમારું રક્ષણ કરવાને
હાથમાં ખડગ, શૂળ, ગદાદિ હથેલીઆરો ધારણ કરી ત્રૈ
લોકમાં વિચરે છે તેઓની સર્વ સ્થળે સર્વ કાળ રક્ષા કર.

રૂપિ કહે છે કે—દેવતાઓએ દેવીની આ પ્રમા-
ણે સ્તુતિ પ્રાર્થના કર્યા પછી તે જગની પેદા કરનારીની
ગંધધુપથી પુજા કરી ને ભક્તિથી તેના આગળ ધુપ
કર્ચા. તે સુમુખી સમસ્ત નમ્રના દેવતાઓ પ્રત્યે મહેર-
બાનાથી આ પ્રમાણે બોલી.

દેવી બોલી કે;—હે દેવતાઓ જે તમારી ઇચ્છા
હોય તે વરદાન માગો છું તમારાથી ખુશી થએલી ને

સંતાપ પામેલી છું જે માગસો તે આપીશ. જે તમારું પરમ કર્તવ્ય હોય તે નિવેદન કરો તે તમને મળશે. આ પ્રમાણે સાંભળીને ત દિવોદસો ઐટલે દેવતાઓ દેવી પ્રત્યે નીચે પ્રમાણે બોલ્યા.

દેવતાઓ બોલ્યા કે:—ભગવતીની કૃપાએ અમને સઘળું મળ્યું છે કાંઈ બીજું વધારે જોઈતું નથી તે અમારા શત્રુ મહિષાસુરને મારી અમને સુખ આપ્યું છે પણ જો તું વરદાન દેવા તૈયાર થઈ છે તો અમ્મ માત્રીએ જીએ કે જે મહેશ્વરી, જે કાંઈ તારું સ્મરણ કરે તેને હુ.ખને વખતે સહાય થજે ન હે અંબિકા, તમ્મો નાપર પ્રશ્ન થઈને તમને સદા ધન દારાદિ સંપત્તિનો વધારો આપજે.

રૂપિ કહે છે કે:—પછી “તથાસ્તુ” એમ કહીને ભદ્રકાળી અંતર્ધાન થઈ ગઈ. જે સુરથરાજ એ રીતે જ-ગત્રયનું હિત કરનારી દેવી દેવતાઓના શરીરમાંથી ની-કળેલા તેજે કરીને ઉત્પન્ન થઈ એ વાત મેં તને કહી એ દેવી કરી શુભને નિશુભ એ બે અને બીજા કુષ્ટ દે-ત્યોનો વધ કરવા ઝારી દેડે, દેવોનો હપકાર કરનારો, લોકોના રક્ષણ મટે ઉત્પન્ન થઈ તેનું અપાસ્થિત વર્ણન કહું છું તે સાંભળ.

એ રીતે માર્કિંડેય પુરાણના સાવર્ણિક મન્વંતરનો આયો અધ્યાય જેમાં જેમાં શકાદિ દેવોની સ્તુતિ છે તે પુરા થયો.

અધ્યાય ૫ મો.

૩૫૧ અંક કહ્યું કે :—પૈડલાં શુભ અને નિશુભ એ બે મહોન્મત્ત અસુરો પાતાના બળથી ત્રિલોકના રાજાઓ પોતે એકલા ઘડણ કરતા. ને તમણે સુર્ય, ચંદ્ર, ઈંદ્ર, કુબેર, વંશજ, પવન, વન્દિ વગેરે દેવોને હારાથી તેમના અધિકાર ખુંચી લીધા. પરાજય પામેલા અને રાજ્ય યજ્ઞ બ્રહ્મ ધર્મોલા દેવતાઓને તે બે અસુરોએ સ્વર્ગમાંથી કાઢી મુક્યા. એ રીતે હારેલાને કાઢી મુકેલા દેવોએ દેવીનું સ્મરણ કર્યું કે તં અમને વરદાન આપ્યું છે કે “જે વખતે તમને આપત્તિ પડશે તે વખતે હું આવીને ગમે એવી ઘાટી આપત્તિ હશે તોપણ તેનો નાશ કરીશ” આ રીતે ચિંતન કરીને તેઓ નગેશ્વર હિમાચળ પાસે ગયા ને ત્યાં વિષ્ણુની માયા દેવીની આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરવા લાગ્યા. દેવતાઓ બોલ્યા કે—દેવીને નમસ્કાર, માહાદેવીને નમસ્કાર, શિવને હૃન્નથ નમસ્કાર, રૌદ્રને નમસ્કાર, ગૌરીને તથા ધાત્રીને નમસ્કાર, જ્યોત્સનાને નમસ્કાર, ચંદ્ર ૩પીને નમસ્કાર, સંતાપ ૩પીને હૃમેશાં નમસ્કાર. કલ્યાણીને પ્રણામ, વૃદ્ધિ, સિદ્ધિને કુર્પા ને નમસ્કાર, બક્ષી અને ચર્વાણિને નમસ્કાર, કુર્ગા, કુર્ગપાર, સારા અને સર્વ કારિણિને નમસ્કાર. કૃણા અને કુમ્ભાને હૃમેશાં નમસ્કાર. અતિ સૌમ્યાને અતિ રૌદ્રાને નમસ્કાર, અમે નમીએ છીએ. નમીએ છી-

(૨૫)

એ તે દેવીને કે ને, જગત પ્રતિષ્ઠા, દિવ્યા,
 મુતિ, રૂપે વિરાજે છે ને વિષ્ણુની માયા, એતના
 બુદ્ધિ, નિદ્રા, છાયા, શક્તિ, ક્ષાંતિ, જ્ઞાતિ, શાંતિ,
 શ્રદ્ધા, કાંતિ, કાર્ત્તિ, લક્ષ્મી, વૃત્તિ, સ્મૃતિ, દયા, તુષ્ટિ,
 માતા, જ્ઞાંતિ ને એક બળ એ એકબીસ રૂપ જેનાં છે
 તેને અમે નમીએ છીએ.

અમ્મ નમીએ નમીએ તે દેવીને; વ્યાપી માયા રૂપે રહી એવીને;
 અમ્મ નમીએ નમીએ તે દેવીને; વ્યાપી એતના રૂપે રહી એવીને;

ઉપર પ્રમાણે	;	વ્યાપી બુદ્ધિ	„ „ „
„	;	નિદ્રા.	ઉપર પ્રમાણે.
„	;	છાયા.	„
„	;	હૃદય.	„
„	;	શક્તિ.	„
„	;	તૃષ્ણા.	„
„	;	ક્ષાંતિ.	„
„	;	શાંતિ.	„
„	;	માતા.	„
„	;	લજ્જા.	„
„	;	શ્રદ્ધા.	„
„	;	કાંતિ.	„
„	;	લક્ષ્મી.	„
„	;	વૃત્તિ.	„

(૨૬)

અમે નમીએ ત દેવીનેરે; વ્યાપી તુષ્ટિ રૂપે રહી એવીનેરે.

ઉપર પ્રમાણે ; , દયા. ,

; , સ્મૃતિ. ,

; , વ્યક્તિ. ,

; , જ્ઞાન. ,

; ધારિદ્ર દુઃખ શમની એવીનેરે;

; માહાભય પ્રશમની એવીનેરે;

; જે છે દૌર્ભાગ્ય શમની એવીનેરે;

; જે છે પાપ પ્રશમની એવીનેરે;

; ઈદ્રિઓની અધિષ્ઠાત્રી એવીનેરે;

; વ્યાપી સર્વ ભુતે સદા એવીનેરે;

; વ્યાપી તેજ રૂપે રહી એવીનેરે;

જે કાંઈ નમન કરે તને પ્રીતેરે; તેનાં દુઃખ ટાળે સર્વ રીતેરે

ઈશ્વરી પુરે તેની આશરે; ભદ્ર થઈ આપત્તિ થાયે નાશરે.

એમ પુર્વની પેઠે આ વેળારે; સ્તુતિ કરે ઈદ્રાદિ દેવારે.

અમ્મ નમ્ર દેવો તને નમીએરે; હૈત મારો તો સુખી થઈએરે;

રૂષિએ કહ્યું કે હે નૃપનંદન સુરથ, જ્યારે દેવોએ

આ રીતે પાર્વતીની સ્તુતી કરી ત્યારે તે ગંગા નદીમાં

નાહવા માટે ગઈ. પણ તેણે દેવોને પુછ્યું કે “તમે

મારો સ્તુતિ શા માટે કરો?” ત્યારે કહ્યું કે “શુંબ

અને નિશુંબ અસુરોએ સધળા દેવોને હરાવી સ્વર્ગમાં

થી કાઢી મુક્યા છે.” પણ પાર્વતીના ચરીરમાંથી અં-

બિકા નિકળી કે જેને લોકો કૌશિકી કહે છે, તેણે હિ-

(૨૭)

માલય આમળ પોતાનો આશ્રય ઠીધો તે અંધિકા અતિ
રૂપવાન ને મનોહર હતી, તેને ચંડ અને મુંડ એ ના-
મના એ શુંભ ને નિશુંભના ચાકરોએ દીઠી ને તે એ
ચાકરોએ પોતાના ધણી શુંભને જઈને કહ્યું કે, હે મ-
હારાજ કાઈક અત્યંત મનોહર નારી હિમાચળ પર્વત
પર ચંદ્ર પ્રમાણે બાસે છે. એના જેવું રૂપ અમ્મ કદી
દીઠું નથી એ સુરેશ્વરોને આપ પરણા. એ સ્ત્રી રત્નોમા
એક ઉત્તમ રત્ન છે. હે દેવેન્દ્ર, આપે તે જોવા લાગ
છે, હે પ્રભુ, આપે ત્રેલોકીયનાં રત્ન, મણી, ગજાદિ સર્વ
મેળવ્યું છે. ઈંદ્ર પાસેથી ગજરત્ન ઐરાવત, પારી
જાતકનું ફુલ, આડ, વોચ્ચેશ્વરા ઘેડો ને હંસ સં-
યુક્ત વિમાન મેળવ્યું છે. બહા આશ્ચર્ય પામી એવાં
રત્નોનું તે બનાવેલું છે. ધનેશ્વર કુમેર પાસેથી નિધિ
અને માહાપદ્મ તું લાવ્યો છું. આબિધ એટલે દરિ-
આએ, તને કરમાય નહીં એવાં પંકજની માળા આપી
છે. વરૂનું કાંચનછત્ર, પ્રજાપતિનો રથ, એ આપને ધેર
છે, મૃત્યુની ઉત્ક્રાંતિદા નામની શક્તિ આપે હરી લીધી
છે. સન્નિશ્વરાજ એટલે જળરાજનું પાથ આપના બાઈએ
લઈ લીધું છે. સમુદ્રમાંથી મળેલાં રત્નો આપને અગ્નિ
એ આપ્યા છે. એ રાત હે દેવેન્દ્ર, આપે સઘળાં રત્ન
હબજે કર્યા છે. હવે આ કલ્યાણ કરે એવું સ્ત્રી રત્ન
આપ શા માટે શ્રદ્ધા કરતા નથી.

(૨૮)

રૂપિ બોલ્યા કે;—એ રીતે ચંદ્ર મુંડે કહ્યું તે શું-
એ સાંભળ્યું ને દેવીની તરફ હિમાચળ પરવત બણી-
સમીપ નામ દુઃત માકલ્યો; એણે ફરીને કે, જે તેરી-
તે તેણીને રાજ કરીને જલદી અહીં આણુ. તે સમીપ
હૂત, દેવીજ્યાં સુસોમિત શિખાપર બેઠેલી છે ત્યાં જ-
ધને મધુર વાણીથી આ પ્રમાણે બોલવા લાગ્યો.

હૂત બોલ્યા કે; હું દેવી, દૈત્યશ્વર શુંબ જે ત્રૈલો-
કપનો પરમેશ્વર છે. તેનો પ્રેર્યો હૂત હું અહીં તારી પાસે
આવ્યો છું. દૈત્યોના અરિ સઘળા દેવોને તેણે જીત્યા
છે. તેણે આ પ્રમાણે કહાવ્યું છે તે તું સાંભળ. “ત્રૈ-
લોકપને સઘળા દેવો મારે વસ છે. જુદા જુદા સઘળા યજ્ઞ
ભાગો હું ભોગવું છું. ત્રૈલોકપનાં રત્નો મારે વશ છે.
દેવેંદ્રે પોતાનો ઐરાવત હાથી અને ક્ષીર સાગર વલોવ-
તાં નિકળેલો હથ્થે શ્રવા ધોડો મને અર્પણ કરાવેલો છે.
દેવો, ગાંધર્વો અને ઉરગોમાં જે જે રત્નો છે. તે બધાં
મારે વશ છે. હું દેવી આ દ્વાકામાં અન્ન તને સ્ત્રી રત્ન
માનીએ છીએ. તું અમારો પાસે આવ અને અમે તને
ભોગવીએ. મને અથવા મારા પરાક્રમીબાઈ નિશુંબ
ને તું વર, એથી હું સ્ત્રી રત્ન તને અતુલ અર્થ મળશે.
એ રીતે સમજ આવ ને મારો પાણિયહણ કર.

રૂપિએ કહ્યું કે;—એ પ્રમાણે જ્યારે તે જગતને
ધરનારો દેવી બદ્ધાએ સાંભળ્યું ત્યારે તે ભગવતી, કુર્મા,

ધિક્કાર પૂર્વક હથીને બોલી કે;

હું જાહું કેમ કહું જે તેં કહ્યું તે સત્ય છે. શુંબ ને નિશુંબ ત્રૈલોક્યના અધિપતિ છે. પણ મેં અલ્પ બુદ્ધિએ જે પ્રતિજ્ઞા કરી છે તે મિથ્યા કેમ થાય, મેં એવી પ્રતિજ્ઞા કરી છે કે, જે સંગ્રામમાં મને જીતે અને મારો દર્પ હોય તે મારો ભરતાર (ધણી) થાય માટે જલદી જ ને જલદી તારીદેથી શુંબ અથવા માહા અસુર નિશુંબને મને જીતવા માંડે. જે મને જીતશે તેનો પાણિયુદ્ધણ કરીશ.

દૂતે કહ્યું કે;—હે દેવી તું મારા આગળ આવું કેમ આવે છે. ત્રૈલોક્યમાં એવો કયો પુમાન છે કે શુંબ નિશુંબના આગળ હોય રહે. સઘળા દેવો બુદ્ધમાં તેની સન્મુખ હોવા રહેવાને અશક્ત છે. તો તું એક સ્ત્રી શા ઘેખામાં? ઈંદ્રાદિ સઘળા દેવતાઓ જેની મણ્વ-જામાં નહી, તે શુંબ નીશુંબ, તું સ્ત્રીની સન્મુખ કઈ રીતે આવે? માટે હું તને કહું છું કે શુંબ નિશુંબ પાસે ચાલ, નહીં તો પછી માયાના વાળ પકડી, માન-ભંગ કરી લેઈ જશે.

દેવીએ કહ્યું કે;—શુંબ અને નિશુંબ તેં કહ્યું તે-રીતે બળવાન અને આતિ વીરવાન છે પણ શું કરું હું? મેં પેહેલાં વિચાર કર્યો નહીં અને પ્રતિજ્ઞા લીધી છે, માટે જલદી આ સઘણું દૈત્યેન્દ્રને કહે કે જે યોગ્ય હોય તે તમ્મો કરે.

અધ્યાય ૬ થો.

રૂપિએ કહ્યું કે;—એ પ્રમાણે દેવીનાં વચનો સાંભળીને તે દૂતે કોપ સંયુક્ત દૈત્યરાજ પાસે જઈ તેને વીસ્તારથી સંબોધી કહ્યું. એ દુતનાં વચનો સાંભળી અસુરરાયે તરત ક્રોધથી દૈત્ય સશક્તના અધિપતિ ધુમ્રલોચનને બોલાવ્યો ને તેને આ રીતે કહ્યું. શુભ બાંધ્યો કે; હું ધુમ્રલોચન, તું જલદી આપણું સૈન્ય તૈયાર કરીજા, ને એ રાંડ દુષ્ટાને આતરરી, ચાટણો આલી, બળાત્કારે વિઠહળ કરીને અહીં આણ. તેનું પરિભ્રાણ કરનાર કોઈ દેવ, અમર, મક્ષ કે ગાધર્વ હોય, તેમ તું તેણીને પકડી લાવ.

રૂપિએ કહ્યું કે;—એ પ્રમાણે આગ્રા પામણો તે દૈત્ય ધુમ્ર લોચન ‡એકલાખ અસુરને લેઈને દેવી તરફ આવ્યો. તેણે તેણીને તુહિનાયળ (હિમાલયનું એક શિખર) પર બેઠેલી દેખીને કહ્યું કે, તું શુભ નિશુભ પાસે ચાલજે એ મારા ધણી પાસે નહી આવે તો બળાત્કારે ચોટલે આલી વિઠહળ કરી લેઈ જઈશ.

દેવીએ કહ્યું કે;—તું અતિ બળવાનને દૈત્યશ્વરે મોકલ્યો છે જો લેઈ જઈશ, તો મારું શું ચાલવાનું છે?

રૂપિ બોલ્યા હું;—એ પ્રમાણે બોલીને તે અસુર ધુ-
મ્મોચન દેવી તરફ દોડ્યો. દેવીએ ઝાંકાર કર્યો તે
થી તે તરત ભસ્મ થઈ ગયો પણ અંબિકાએ કોષે ભ-
રાઈ અસુરના મોઢા સેન્યનો નાશ કરવા માંડ્યો. તેણી-
એ પરશુને તીરોનો વરસાદ વરસાવ્યોને દેવીનું વાહન
સિંહ પણ અસુર સ્ત્રીના નાશ કરવા લાગ્યો. કોઈને
હાથના પ્રહારે ને કોઈને ચરણના પ્રહારે મારી નાંખ્યા.
ભૈરવોને એથી આનંદ થયો. કેસરીએ કેટલાકને પોતા-
ના નખ વતે ફાડી નાંખ્યા. પ્રહારથી કોઈનાં માંથાં ભા-
ગ્યાં ને કોઈના હાથ છુટા પડ્યા. કોઈને મારથી લોં-
હીની જલદી થઈ. તે મહાત્માએ, ને તેણીનાં વાહન
કેસરીએ એક લાણમાં એ રીતે કોપથી સકળ સેન્યનો
ધાણ કાડ્યો. એ રીતે દેવીને હાથે ધુમ્મોચનને સેન્ય
મરાયું, એ વાત શુંબે સાંભળી ત્યારે તે દૈત્યાધિપતિ
ને ભારે કોપ ચડ્યો ને તેણે ચંડ મુંડ નામ એ અસુરો
ને આપા આપી કે, હે ચંડ હે મુંડ, બહુ બળવાન સે-
ન્ય લેઈ તેણીને આંતર, યુદ્ધમાં તેણીના સિંહને મા-
રી, તે રાંડ હુણ અંબિકાને, જાવ, ને જલદી, તેને ચો-
ટલે આવી ખાંધીને આણી.

અધ્યાય ૬ મો.

રૂપિએ કહ્યું કે—એ રીતે આપા પામ્યા ચંડ

મુંડ દેતો અતુરની સેના લેઈ શુદ્ધ કરવા આળ્યા તે-
 આળ્યે જેના શિખરમાં કાંચન વડે છે એવા શેષેન્દ્ર
 (મોટા પર્વત) પર, સિંહપર સ્વારી કરેલી છે એવી
 દેવીને હીઠી ને તે ચાપાસિધરો (ચાપ એટલે કામઠું
 ને અસિ એટલે તરવાર આલનારા) તેણીની સમાપે,
 પોતાનો યતન સફળ કરવા આળ્યા. તે વેળા અંબિકાએ
 એ કુખનો પ્રત્યે કોપ કર્યો. કોપથી તેનું વદન કાંઈ
 થઈ ગયું, બુકુટી કુટીલ થઈ ગઈ, ને લલાટ પણ ખ-
 દલાયું. એ કાળી, કરાળ વદના (વિકરાળ મોઢાળાળી)
 ને અસિ પાશિની લગાઈને માખરે આવી, તે વખતે તે
 ણી વિચિત્ર + ખટ્વાંગપરા, ને નરમાળાં વિબુધલા
 હતી. વળી તેણીએ સુકુમાસ રહિત વાઘનું ચામઠું પે-
 ર્યું હતું. તે બૈરવીએ પોતાનું વદન ખડું પહોળું કર્યું.
 તેણીના ફાટેલા મોંઢામાંથી જીભ ખહાર લટકતી હતી
 તે નાખુશ થએલી રક્ત નખનાએ તે મોટાં ફાટેલા મોંઢા-
 માં અસુરોના કોળીઆ મુકવા માંડ્યા, પાશચાહી, અં-
 કુશચાહી, ને ઘંટા એ દૈત્યોને એક હાથે ઉપાડી મા-
 ઢામાં મુકવા. ખીજ અસુરો દેવી સામે ધાવા પણ દેવી તેમનું
 બલણ કરવા લાગી. તે બૈરવા, સારથી તેમ ચોદ્ધાના કોળીયા
 કરી ચાવી મઈ એકનાકેશને એકની હોકી પકડી કોળીયા

+ ખટ્વાંગ નામનું હથિઆર ધારણ કરેલું છે એવી.
 ૧ માણસનાં માયાની શોભા પામી છે એવી.

કરયા. કુટલાકને બાત મારી અને કુટલાકને છાતીએ ફાડી હ-
ણ્યા. તે અસુરોએ એ ઠાં શસ્ત્રો શુક્રાં તેના તે કાળીઆ કરી
ગઈ એ રીતે કુટલાકનું મર્દન કરી ખાઈ ગઈ ને કુટલાક
ને તાડન કર્યું. તે વખતે તે અસુરોનું મોઢું સૈન્ય નાશ
પામ્યું. કોઈ તલ વહારથી પડ્યા ને કોઈ ત્રિશુળ પ્રહાર-
થી પડ્યા, કોઈ તરવારે મરાયા ને કોઈ ખટવાંગે તાડ-
ન થયા. ઘણાક દાંત તળે ચવાયા ને નાશ પામ્યા. સાણ
વારમાં તેણીએ તે બળવાન સૈન્ય નો નાશ કર્યો તે દે-
ખી ભયંકર કાળી તરફ ચંડ દોડ્યો ને દેવી ઉપર તી-
ગને વૈરસાદ વરસાવ્યો, મંડે હજારો ચક્ર તેના ઉપર ફે-
ર્યાં. જેમ વાદળાંથી અફ ઝિંબ ધેરાય તેમ તેઓથી તેણી-
નું સૂર્ય ઝિંબ જેવું મોઢું ધેરાયું. તે અનેક, એકોને
તેણી ગળી ગઈ. તે કારણ કાળીએ ભયંકર નાદ કર્યો
તેના મોમાંથી જ્વાળા નીકળવા લાગી તેના મોઢા
સિંહ ઉઠીને ચંડ તરફ ધાવો ને તેના મોઢા પકડી
ને દેવીએ તરવાર વડે તેનું માથું છિદ્ધું. પોતાના ભાઈ-
નું માથું કપાતું દેખી મુંડ ત્રેભૂવનમાં પેહોએ એવા નાદ
સહિત ગર્જના કરીને ભેરવી સામે ધાવો, પણ દેવીએ
તેને પુરો કર્યો. એ રીતે ચંડ, મુંડ સહિત સૈન્યને
હણ્યું. ચંડ, મુંડનાં માથા પકડી ચંડિકા ખાલી.

દેવી ખાલી કે;—મોઢા પશુ ચંદ મુંડ દેત્યોને
એ માર્યા છે, પુત્ર દેવી અમમાં હું વળી શું બનિશું-
બને હોમીય.

એ રીતે કાળી કલ્યાણી, લલિત ચંડિકા મેલી. એ
ચંડ મુંડને મારવા માટે લોકમાં એવીનું નામ મારુંડા
વિખ્યાત થયું.

અધ્યાય ૬ મો.

૩૫૧ એ કહ્યું કે;—ચંડ હણાતે, મુંડરણમાં પડતે, એ
ને સૈન્ય લપ પામતે છત પ્રતાપવાન શુભ કોષિ બરાયો
ને તેણે પોતાની સર્વ સૈન્યાઓ તૈયાર કરવાની આગ્રા
આપી કે, જોઓએ છયાસી પ્રકારનાં આયુધ ધારણ કે
રેલા છે એવા બળવાન દેવો તથા ચોરાશી જાતનાં X કં
બુઝ્યા યુદ્ધે ચડો. કાટીવિર્ય એ નામના અસુરોનાં પચા
સ કુળો તથા ધુમ્ર અસુરોનાં સો કુળો મારી આગ્રા છે
કે રણમાં જવા નીકળો. મારી આગ્રા એ કાલિકા અને
મૌર્યા ત્વરાએ સજ થાઓ એ રીતે ભૈરવીને સાસન કર
વા માટે સૈન્યને ત્વરાથી સજ થવાની આગ્રા આપી
તે પોતે સજ થઈ મારુંડ સૈન્ય લેઈ ચાલ્યો. એ બચં
કર સૈન્યને આવતુ જોઈ ચંડિકાએ તેના ધનુષની જખા
(કામઠાની દોરી) એવી તેનો ટંકાર પૃથ્વીને ગગનમાં સં
બળાવો. સિંહે મહાનાદથી ગર્જના કરા, અંબિકાના ધં
ટનાદ તથા તેણીની ધનુર્જ્યાના નાદથી દશે દિશાઓ પુ
રાઈ મહા નાદ કર્યા પછી કાળીએ પોતાનું આનંદ એટલે

+ કણ્ઠમાં એટલે મોઢાઓ.

માહું વિસ્તારયું. દેવીના સિંહનો તથા તેણી ના ના-
 દ સાંભળતાં તેને અસુરો આસપાસ ચારે બાજુએ આંતરી
 વાળ્યા. રૂપિ કહે છે કે, હે સુર્ય રાજા; એ દેવતાઓના
 દુશ્મન અસુરોનો નાશ કરવા માટે બ્રહ્મા, ઇશ, ગુરુ,
 વિશ્ણુ તથા ઈંદ્ર એ દેવોના સરોરમાંથી તેમના જેવા
 રૂપની શક્તિઓ નીકળી ને ચંડિકા બણી આવી. જેવું
 દેવતાઓનું રૂપ, બુધણને વાહન તેવુંજ તેમની શક્તિ
 ને પણ હતું તેઓ અસુર સાથે લડવા આવીઓ. હું-
 સમુક્ત વિમાનમાં બેઠેલી ને જોઈ હાથમાં કમંડળ ધાર
 ણ કરેલું છે. એવી બ્રહ્માની શક્તિ બ્રહ્માણી આવી. વૃ-
 ષભના હપક બેઠેલી માઝા સાપ શરીરે ધારણ કરેલી ને
 ચંદ્ર લોટીથી બુધણ પામેલો, સુંદર ત્રિશુળ બારિણી મા
 ભૈશ્વરી આવી. હાથમાં શક્તિ લોષેલી ને ત્રાસના વાહ
 ન પર બેઠેલી કૌમારી, ગુહરૂપિણી અંબિકા દૈત્યો, સા
 થે લડવા આવી. વિષ્ણુની શક્તિ વૈષ્ણવી ગરૂડ પર બે
 ઠેલી શંખ, ચક્ર, ગદા, સારંગ, ને ખડગ હાથમાં ધા
 રણ કરેલી પાસે આવી. હનીએ વારાહ અવતાર લોધે, હ
 તો તેની શક્તિ તેના શરીરમાંથી તેનાજ રૂપની વારાહી
 નીકળી. નૃસિંહ રૂપમાંથી તેના જેવા શરીરની નારસિં
 હી નીકળી. ગજરાજ પર બેઠેલી વજ્ર-હસ્તા ઐંદ્રો
 આવી એને ઇંદ્રની પેઠે હજાર નયન હતાં દેવ શક્તિથી
 ઘેરાએલા ઇશાને ઐશ્વર્ય શિવે ચંડિકાને કહયું કે, મને
 રાજી કરવાને વું અસુરોને મારી નાંખ. એમ કહયું એ

ટપે દેવીના શરીરમાંથી ચંડિકાની શક્તિ શતનાદવાળી
 અત્યુગ્રશીવા નીકળી એ અપરાજિત શીવાને તેણીએ
 કહ્યું કે; ઐશ્વર્યવાન શુભ નિશુભની પાસે હુંદુ તથા
 થઈને જા, ને કહે, કે હે અભિમાની જ્ઞાનવો તમારા ચોક્કા
 એ સાથે લડવા તઈયાર થાવ. ત્રણે લોક ધંદલેથી લેશે
 ને ધમ ભાગ પશુ હવે તેઓ લેશે. જે તમારે જીવવું હોય
 તો પાતાજમાં જાવ. જે તામારી ઈચ્છા પુરવાની હોય
 તો હું. તઈયાર હું એથી શિષ્યાનીઓ તૃપ્ત થશે. એ
 પ્રમાણે એણી એ દુતપણાનું કામ કર્યું, તેથી તેણી જ
 ગતમાં “શિવદુતી” કહેવાય છે. આ સમયે શિવદુતિ
 એ દૈત્યોને કહ્યું એથી તે મહા અસુરો કોષે બરા
 થા, અને કાત્યાયની તરફ લડવા ચાલ્યા, ને તે દેવી ઉપ
 ર બાણ ને શક્તિની વૃષ્ટી કરી. દેવીએ પોતાનાં શુભ,
 શક્તિને પરશુ વડે તેનાં મુકેલાં બાણને શક્તિને રમત
 માફક છેદી નાંખ્યાં. કાળાએશુજને પટવાંગમાર્યાં.
 ખલ્લાણીએ કમંડળના જળવડે, માહેશ્વરીએ ત્રિશુળવ
 ડે, વૈશ્ણવીએ ચક્રવડે કૌમારીએ કોપાયમાન થયેલી
 શક્તિ વડે દૈત્યોને હણ્યા. ઐદ્રીએ વજ્રવડે હજારો
 દૈત્યોને મારી નાંખ્યા. વાશહમુતિએ ચક્ર અને તેના ન
 ખ વડે દૈત્યોને મારી તેનું બલણ કરવા માંડ્યું, નાર
 સિંહીની ગરજનાથી દશે દિશાઓ બરાઈ બધ. શિવદુ
 તિએ પશુ દૈત્યોને ઝાલી ઝાલીને પટકવા માંડ્યા, એ
 ક્રમણે એ મતૃગણે એ દૈત્યોનો સંહાર કરવા માંડે

તે દેખી દેતો પલાયન કરવા લાગ્યા, તેઓને પુ' તે
ખાડતા જોઈ રક્તખીજ લડવા આવ્યો (એના શરીરમાં
થી રક્ત એટલે લોહીનું જ એક બિંદુ બોંય પડે તો ત-
રત તેના જેવો બીજો રક્તખીજ અસુર ઉત્પન થાય) એ
જો હાથમાં ગદા ઝાલી-હતી ને તે ઈંદ્રની શક્તિ એ
દ્રી સામે લડશે એંદ્રી તેને પોતાના વજ્રવડે મારવા લા-
ગી એથી તેના શરીરમાંથી લોહી વહેવા લાગ્યું એટલે
તરત તેના જેવા પરાક્રમી (તે લોહીના બિંદુઓમાંથી) હ
જારોડુકત બીજો ઉત્પન થયાં. વજ્રવડે તેણીએ તેનું માથું
કાપી નાખ્યું જેમ જેમ રૂધીર નીકળતું ગયું તેમ તેમ
હજારો દૈત્યો ઉત્પન થવા લાગ્યા. એંદ્રી ગદાવડે ને વજ્ર
ખુલા ચક્રવડે તેઓને મારવા લાગી. કૈ.મારી શક્તિ
એ, વારાહી મોટી તરવાર વડે, માહેશ્વરી ત્રિશુળવડે, બ્ર
હ્માણી અક્ષદંડવડે ને નારસિંહ નખવડે તે માટા અસુ
ર રક્તખીજોને મારવા લાગી. જેમ જેમ લોહી નીક
ળ્યું તેમ તેમ લોહીના બિંદુ પ્રમાણે હજારોને હજારો તે
ના જેવા દૈત્યો ઉત્પન થવા લાગ્યા. એમ એટલા બ
ધા દૈત્ય ઉત્પન થયા કે, દુનિયાં દૈત્યોથી ભરખી ગ
ઈ. એ વખતે કાળીએ ચામુંડાને કહ્યું કે, તારું માથું
ફાડને રક્તખીજના રક્તમાંથી દૈત્ય ઉત્પન થાય છે
માટે તેનું લોહી બોંય પડતાં પેહેલાં તારા મોંમાં લેઈને પી
જા. તું લોહી પી જઈશ એટલે દૈત્ય ઉત્પન થશે નહીં.
રૂષિએ કહ્યું કે;— આ પ્રમાણે કહીને દેવી ત્રિશુળ

વડે તેમને મારવા લાગી. ચંડિકાએ મદનો પ્રહાર કરવા માંડ્યો. એથી પુષ્કળ લોહી વહેવા માંડ્યું. તે ચામુંડા થીવા મંડી. તે લોહી પીતી ને હસતી હતી. દેવીએ, શુભ, વજ્ર, બાણ ને તરવારવડે તેને "માયે નાંખ્યો, તેનું સંવળું લોહી ચામુંડા થી ગઈ ને તે રક્ત વગર-નો બોય પડ્યો.

રૂપિએ કહ્યું કે;—હે રાજા, એથી દેવો બહુ રાજી થયા ને માતૃ ગણિનાત્ય કરવા લાગી.

અધ્યાય ૯ મો. નિશુંબનું મરણ.

રાજાએ કહ્યું કે;—હે રૂપિ તમે મને દેવીના ઉત્ત-મ ચરિત્રને રક્તપીજનો વધ એ વાત કહી. હવે હે ભગવન, હું શુંબનાં કર્મને નિશુંબનો ભારે ક્રોધ એ વિ-શે સાંભળાવા ચાહું છું. રૂપિએ કહ્યું કે;—રક્તપીજ પડ્યો અને ઘાટું સૌન્ય હણાયું એ જોઈને શુભ નિશુંબ અ-સુરો બહુ ક્રોધાપમાન થયા. નિશુંબ અસુરોનું ઘાટું સૌન્ય લેઈ રણમાં આવ્યો. તેના અગ્રભાગે, પૃષ્ઠભાગે અ-ને ખાસે ઘોટા અછરો હતા. તેઓ દેવીને મારવાના ઉ-પાયની યોજના કરતા હતા. માહાવિર્યવાન શુંબ પણ જોડે હતો. એ બે ભાઈઓએ દેવીપર બાણનો વરસાદ વરસા-વ્યો. ચંડિકાએ પોતાનાં બાણે તે બાણોના કટકા કર્યા. પછી નિશુંબે પોતાનું નિશિત ખડમ અને દાલ લેઈને દેવીનું ઉચ્ચ વાહન જે સિંહ તેના માથામાં બા કર્યો.

દેવીનું વાહન ધાવલ થતે છે તે તેણીએ તેની અદ્ય સંક્ર
 લાલ ને ખડગવતે કાપી નાંખી. ઢાલ કપાતે છેતેએ અ-
 સુરે શક્તિ ફેંટાં એ શક્તિને પોતાની તરફ આવતી દે
 ખી તેણીએ તેના ચક્ર વડે બે ભાગ કર્યા તથા એ દાન
 ૧ કોપાવમાન થઈને શુભ લેઈને દેવીને મારવા દોડ્યો.
 તેને આવતા દેખી તેણીએ મુઠીપાત વડે તેનું (શુભ
 નું) ચુર્ણ કાઢું હવે એણે એક ગદા લેઈ દેવી બચી ફેં
 કી. તેણીએ તેનો ત્રિશુભવડે નાશ કર્યો, છેલ્લે તેણે
 એક ખરસ લીધી ને દેવીનો નજીક આવ્યો. તેણીએ તે
 ને ખાશો વડે ઘેરી લીધા ને ખાણે થો વીંધાયેલા તે પ
 થવીપર મુઠાંમાં પડ્યો. ભિમ (બીઆમણિ) વિક્રમ (ખહા
 હુર), ત્રિશુભ ભુમિપર મુઠાં ખાઈ પડવાથી તેનો ખાઈ શું બ
 કેવે બરાઈને અંખિકાને હણવા ચાલ્યો. પરમ આયુ
 હો ગ્રહણ કરેલો તે રથમાં બેસી દેવી બચી આવ્યો.
 તેને આવતા દેખી તેણીએ શંખનાદ તથા જ્યા શબ્દ
 કર્યા તથા ઘંટ વગાડ્યો, એથી સમસ્ત દૈત્ય સૈન્ય ભય
 પામ્યું. મહોન્મત્સિંહે માહા નાદ કર્યો એથી દશે દિ-
 શાએ બરાઈ ગઈ. શીવદુતિએ અવાજ કર્યો તે શ-
 બ્દ સાંભળી તે અસુર શું ભ ગુસ્સાથી રણભુમિમાં આ-
 બ્યો. તેને આવતા જોઈ અંખિકાએ તીરસ્કારથી કહ-
 થું કે;—હે કુરાત્મા હો રહે, હો રહે, એ વખતે
 આકાશમાં દેવતાઓ ને અંખે ને અંખે બોલ્યા—શું બે
 આવીને જવાબામય બહુ ખોટામણી શક્તિ મૂકો તેણે

આગનો વરસાદ વરસાળ્યો. શુક્ર સિંહનાદ કર્યો ત
 તણુ લોકમાં સંભળાયો. રૂપિ રાજને કહે છે કે, હું
 અવની પતે તે અસુર છતવા ધરજીતો હતો, પણ દે
 વીએ પોતાનાં ઉગ્ર શરોવતી તેનાં હજારો ખાણને કા
 પી નાખ્યાં. પછી ચંડિકાને ભારે કોષ ચડ્યો તેથી તેણે
 તેને શુળ માર્યું. તે તેની નાભીમાં વાગ્યું તેથી તે મુઠ્ઠા
 ખાઈ ભોંપ પડ્યો. આ વખતે નિશુભની મુઠ્ઠા વળીએ-
 ટલે ઉઠીને તેણે દેવી કાળીને તેમ તેના કુસરને ખાણ
 માર્યાં, પછી એ દુનુજેશ્વરે મદ્મદિ આયુધોથી ચંડિકાને
 ઢાંકી નાંખી તેથી ભગવતી, ઋદ્ધિ નાશિને, દુર્ગાએ પો-
 તાનાં શરોવડે તેનાં ચકો કાપી નાંખ્યાં. નિશુભ ગદા-
 લેઈને દૈત્ય સૈન્ય સમાવૃત ચંડિકાને મારવા દોડ્યો,
 તેની ગજાનું ચંડિકાએ છેદન કર્યું. દેવીએ પછી
 ધારવાણુ ખડગ તથા શુળ લીધું, ને અમરાદન
 (દેવને દુઃખ દેનાર) નિશુભને તેણે એ તે શુળ માર્યું.
 તે તેને હૃદયમાં વાગવાથી તે પડ્યો. તેના હૃદયમાં શુળનો
 ધા પડવાથી માંહેથી બીજો અસુર માણા બળવાન ને મા-
 હા વિર્યવાન, દેવીને ઉભી રહે, ઉભી રહે, એમ બોલ-
 તો નીકળ્યો. દેવીએ હસીને ખડગવડે તેનું માથું કા-
 પી નાંખ્યું એથી તે ભોંપ પડ્યો. હવે સિંહ તેની ઉગ્ર
 દંટૂ વડે તેમ કાળીને શિવકૃતિ પોતાના હૃદય પર-
 કે દૈત્યોનો નાશ કરવા મંડી. કેમારુએ શકિત એવડે કેટ-

+ દુર્ગાજી નાશિની એટલે જાઠાં દુઃખોને નાશ કરવાય.

લાઠી મારી અસુરોને મારી નાંખ્યા. બ્રહ્માણીએ તેનાફમં
ત્ર- પુત્ર પાણી વડે મારી નાંખ્યા. મારુશ્વરીએ ત્રિશુળ
વડે મારી નાંખ્યા. વારાહિએ તેના અણ્ણિઆળા દાંત વડે
(તુડ ધાતે) મારીને ભોય ભેગા કરી નાંખ્યા. વૈષ્ણ
ત્રીએ મક્રવડે તેઓનો સુરો કર્યો. ઐદ્રીએ વજ્ર વડે
તેઓનો જીવ લીધો. એ સતે ધણા દાશલુપ્થમાં મા-
ર્યો ગયોને કાઠ નાશી ગયા. કાળીને શીવદુતિએ કુટલા-
કનું ભક્ષણ કર્યું.

અધ્યાય ૧૦ મો. શુંનનુ મરણ

રૂપિએ કહ્યું કે;—પોતાનો પ્રાણ સમાન બ્રાહ્મ
નિશુભ હણાતાં તથા બલીષ્ટ સૈન્ય નાશ પામતાં શુંભ
કોષથી બોલ્યો; રે દુર્ગા, ગર્વ માકર, ગર્વ માકર, આ
તારાં આશ્રિતોના બળથી તું લડે છે.

શોભાયમાંન દેવી બોલી કે;—આ જગતમાં હું મા-
ત્ર એકજ છું મારાથી પર બીજી કાંઈ નથી. દુષ્ટ, જ્ઞે,
આ સઘળાં મારાં રૂપો મારામાં સમાય છે. આટલું ક
હેતાં બ્રહ્માણી વીગેરે તેનાં રૂપો તેના ભેગા થઈ ગયા
ને અંબિકા મત્ર એકલી રહી. દેવી વળી બોલી કે;—જ્યા-
રે હું ઇચ્છું છું ત્યારે બહુ રૂપ ધારણ કરું છું. મારાં-
બીજાં સઘળાં રૂપો છોડી દેઈ માત્ર એક સ્વરૂપે રહી છું.

† મંત્ર થકી પવિત્ર કરેલા.

માટે યુદ્ધ કરવા રણમાં સામે આવી સ્થિર ઉભો રહે.

રૂપિ કહે છે કે;—ત્યાર પછી દેવી અને શુંભ એ બેનું યુદ્ધ થયું. દેવો અને અસુરો આ દારણ યુદ્ધ બેતા હતા. ખાણોનો વરસાદ વરસ્યો ને શસ્ત્ર તથા અસ્ત્રથી દારણયુદ્ધ મંડાણું, હે રાજા, એથી સર્વ લોક બપ પામ્યાં. દેવી અંબિકાએ સેંકડો અસ્ત્ર ફેંક્યાં. દૈત્યેંદ્રે સામે ધાકરી તેમને બાગી નાંખ્યાં ને શસ્ત્ર તથા અસ્ત્ર દેવો તંરફ મુક્યાં. તેણીએ લીલા માફક ઉગ્ર ઓંકારના ક્રિયારણુ દિવડે તેનો નાશ કર્યો. પછી તે અસુર સેંકડો ખાણથી દેવીને હાથ નાખતો હવો, તેથી તેણીને ક્રોધ વ્યાપ્યો, માટે તેણીએ અસુરનું ધનુષ કાપી નાંખ્યું. દૈત્યેંદ્રે ધનુષ કપાતે છતે તત્કાલ શક્તિ લીધી. તેને દેવીએ તેના હાથમાં ને હાથમાં કાપી નાખી. હવે તે દૈત્યનો અધીપેશ્વર ખડગ તથા શતયંદ્ર જેવી ચળકતી ઢાલ સેધ દેવી તરફ ધાવો. એ અસુરનું ખડગ અંબિકાએ છેદી નાંખ્યું ને સ્વર્ગદ્વારણુ જેવાં નિર્મળ ખાણ મુક્યાં જેથી તેના ધોડા, રથ, ને સારથી પડ્યો. જેના અથ હણાયેલા છે, ધનુષ છિન્ન થયેલું છે. ને સારથી રહિત થયેલો છે એવો તે હાથમાં ધોર મુદ્ગર ધારણુ કરો અંબિકાને મારવા દોડ્યો. તેણીએ તેની મુદ્ગર પોતાનાં નિશીત શરો વડે છેદી નાંખી, તેથી મુઠી વાળી મુઠ્ઠી મારવા વેગથી ધાવ્યો, ને હૃદયમાં જઈ લગાવી; પણ દેવીએ તે અસુરની જાતી બાગી નાંખી. જાતિના પ્રહારે હણાઈને તે

પૃથ્વીપર પડ્યો. તે દૈત્યરાજ, સહસ્રાણુનઃ ઉભો ને યથો,
 દેવીને અડધુ કરવા માટે ગગનમાં ઉભો રહ્યો; પછી
 તે દૈત્યને ચંડિકા આકાશમાં નિરાધાર પરસ્પર યુદ્ધ કર
 રવા મંડ્યાં. મુનીઓને વિસ્મયકારક, અખિકાની સાથે
 તે દૈત્યનું પરમયુદ્ધ ચાલ્યું. આખરે તે દુષ્ટાત્મા ચં
 ડિકાને મારવા મુક્તીવાળી વેગથી ધરણીપર ઉતર્યો.
 ભંઆવના દૈત્યને દેખીને, દેવીએ તેનો છતીમાં શુ
 બ ભોક્યું, એથી તે ભાંય પડ્યો તેને દેવીના શુભની
 અણુનો જાતોમાં કારી ધા વાગ્યો તેથી તે મરી ગયો.
 તેના પંડવાયો સપ્તદ્વીપ અને પર્વતો સહીત સઘળો પૃથ્વી
 હાલીને અખિત વિશ્વ તે દુરાત્માના મરણથી પ્રસન્ન થયું.
 ન્યતનામાં શાંતિ થઈ ને ગગન ચોખ્ખું થયું, સઘળે શાં
 તો ફેલાઈ ને સરિતાઓ પેતાના માર્ગમાં વહેવા લાગી.
 સર્વ દેવતાઓને હરષ વ્યાપ્યો. ગંધર્વોએ લલિત ગાયન
 કર્યું. ખીન્નઓ દેવીના જો બોલ્યા. અપ્સરાઓ નાચવા
 લાગી. સુંદર વામરો વાવા લાગ્યો. દિવાકર સારી રીતે
 પ્રકાશ્યો, બળતો અગ્નિ શાંત થયો અને દિશાઓમાં શાં
 તો શાંતિ થઈ રહી.

અધ્યાય ૨૨ માં.

વિષ્ણુ તથા હંદ્રાદી દેવોની સ્તુતિ તથા દેવવતાર કીર્તન.

૨૫ાંએ કહ્યું કે;—દેવીએ ત્યાં મહા અસુરેન્દ્રને મા
 મોં એટલે હંદ્ર સહીત સઘળા દેવો, ને અગ્નિદેવ,

તેણીની નજીક આગ્યા. ને તે ઇષ્ટ લાભ કરનારી કાત્યા
યનીની સ્તુતિ કરવા લાગ્યા કે; હે દેવી જોને તું મ
સન થાય છે. તેનાં કુઃખ હરી લેઈ કૃપા કરેછે. અખિલ
જગતનું સાંત્વન તુંજ કરે છે, હે વિશ્વેશ્વરી કૃપા કર.
તું વિશ્વનું રક્ષણ કર. હે દેવી તું ચરને અચરની મ
શ્રી છું. તું જગતતી આધારભુતા છે, અને મહિ-
સ્વરૂપે સ્થિતિ પામલી છું હે વિયેં તું જળ સ્વરૂપે જગ
તનું પાલન કરે છે. તુંજ વૈષ્ણવી, શકિત, અનંત વિ
યા, વિશ્વખોજ, પરમાને માયા છું, તારા વડે આ જ
ગત મોહ પામી છું. હે પ્રસન્ના, તુંજ પૃથ્વીમાં મુકિત
હેતુ છે, સમસ્ત વિદ્યા, સકળબોધ, શ્રી અને વાચા તુંજ
છે, સર્વનું ભરણુપોષણ તું એકલીજ કરે છે. તારી સ્તુ
તિ કરવાને વાણી પોહાયતી નથી, હે દેવી તું સર્વ ભુ
તા અને સ્વર્ગ-મુક્તિ-પ્રદાયિની છું. હૃતારી સ્તુતિ
કરવાને અમે અશક્ત છીએ. જે સરવ જોનાના હૃદયમાં
બુદ્ધિ રૂપે સ્થિતિ પામી છે, એવી હે સ્વર્ગાપવર્ગ આ
પનારી દેવી, નારાયણી, અમે તને નમીએ છીએ.

જન સૌમાં વ્યાપી માત; નારાયણી નમીએ.

બુદ્ધિરૂપે શાક્ષાત; નારાં

તુ આપે સૌને સ્વર્ગ; નારાં

વળી દેનારી અપવર્ગ; નારાં

પરિણામ પ્રદાયિની માત; નારાં

તેં ઠીધું સધણ શાંત; નારાં

(૪૫)

હું નિશકાર આકાર;	નારાં
તેં કાધો દૈત્ય સંહાર;	નારાં
હું વિભુ શાંતિહું મહાન;	નારાં
હું આપે સર્વને જ્ઞાન;	નારાં
હે શિવ શુભ કરનાર;	નારાં
સૌ મંગળની દેનાર;	નારાં
ત્રયંબક ગૌરી, શરણ્ય;	નારાં
હું ગુણ સૈનું આશ્રય;	નારાં
સૃષ્ટિસ્થિતિ દેનાર;	નારાં
વળી વિનાશની કરનાર.	નારાં
અંબી-સનાતની જે શક્ત;	નારાં
હું રક્ષે છે હુંજ ભક્ત.	નારાં
જે શરણે આવે દીન;	નારાં
હુઃખથી થઅંચો ખિન્ન;	નારાં
તેનું હુઃખ કરે પરિત્રાણ;	નારાં
હું સર્વની હુઃખ દળનાર;	નારાં
હુંસ યુક્ત વિમાન;	નારાં
પ્રજ્ઞાણી ખિરાજમાન.	નારાં
છે શિવા રૂપે સાક્ષાત;	નારાં
ખળદે બેઠેલા માત,	નારાં
ત્રિશુળ ચંદ્ર ધરનાર;	નારાં
તારે સાપ તણી સણગાર.	નારાં
તારૂં કૌભારી રૂપ માત;	નારાં

(૪૬)

છો મહા શક્તિ સાક્ષાત.	નારાં
તું મયુરની ખેસનાર;	નારાં
તું મહા નગની ધરનાર.	નારાં
દયા કરે વૈષ્ણવી રૂપ;	નારાં
છો તમે દયાનો કુપ.	નારાં
સંખ, ચંક્ર, ગદા, સારંગ;	નારાં
એવાં વિવિધ ધરેલાં આયુધ.	નારાં
વારાહ રૂપ લીધું માત;	નારાં
દાંતે પકડી પૃથ્વી સાક્ષાત.	નારાં
નૃસિંહ રૂપ લીધું માત;	નારાં
કાષી પુષ્કળ દૈત્યનો ઘાત.	નારાં
ત્રેલોક્યની ત્રતા માત;	નારાં
તને તમીએ વારંવાર.	નારાં
વૃત્ત માર્યો એદ્રી રૂપ;	નારાં
મુગટ આપ્યો ઈંદ્ર ભુપ.	નારાં
કાષી મુંડું તણી સંહાર;	નારાં
છે શીરમાળ શણગાર.	નારાં
હે ચામુંડે કૃપાળ;	નારાં
તુજ દાંત મુખ કરાળ.	નારાં
એ મેઘા સરસ્વતી માત;	નારાં
ભૂત ભાવ વિનાશિની માત.	નારાં
મા છું તું સર્વમાં શ્રેષ્ઠ;	નારાં
માહા વિદ્યા પ્રદાતૃપુષ્.	નારાં

મા લલ્હી, લજ્જા રૂપ;	નારાં
માહાકાળી સ્વરૂપ અનુપ.	નારાં
સ્વધા ધ્રુવા મહા રાત્રી;	નારાં
રે + પ્રસીદ પ્રસીદ વિધાત્રી.	નારાં
હું સર્વ સ્વરૂપ સર્વેશ;	નારાં
હું સર્વ શક્તિ પરમેશ.	નારાં
ત્રાહિ ત્રાહિ ઓ માત;	નારાં
સહ બય કુરો કરધાત.	નારાં
તારું સૌમ્ય વદન સોભાય;	કાત્યાપની નમીએ
તું ત્રિલોચનને ચળકાય,	કાત્યાપની નમીએ
સે ભિતિ દુર કરનાર	કાત્યાં
જન સને સુખ દેનાર.	કાત્યાં

જેના જવાબા કરાળ છે એવી, અત્યુચ્ચ, અશોષા,
અને અસુર સ્વદન, જેણીનું ત્રિશુળ શરણે પડેલાની ભિ
તિ નાશ કરે છે. એવી, ભદ્રકાળીને, અમે નમીએ છીએ.
જે ઘંટાનો નાદ જગતમાં પ્રસરતાં દૈત્યો તેજહિણ થ-
ઈ ગયા, દેવીની તે ઘંટા અમા શરણે પડેલાનું પાપથી
રક્ષણ કરે. અસુરોનો સંહાર કરવાને જેણીનો ઉજ્જવળ
કર વપરાયો, ને જેણીના અડગથી શુભ મરાયો, એવી
અંડિકાને અમે નમસાં છીએ. હે તુષ્ટા, હું સકળ રોગ
ને નાશ કરનારી તથા સઘળી પારેલી ઇચ્છાઓ પુરણ

+ પ્રસીદ એટલે મહારખાની કર.

કરનારી છું. તારે આશ્રયે આવેલા નરોને વિપત નહિ પ-
 ડશે. તારા આશ્રિતો આશ્રપતા પામશે. હે અંબિકા, તેં
 અનેક રૂપો તથા બહુ પ્રકારની કૃતિઓ પારણ કરીને,
 આદ્ય ધર્મના દુશ્મન માટા અસુરોનો નાશ કર્યો. વિ-
 દ્યામાં, શાસ્ત્રમાં, વિદ્યામાં, દીપમાં, આલ્પમાં, ને વા-
 ક્યમાં, તુંને તું જ છે. તારા વડે આણુ વિશ્વ મમત્વપ-
 ણુના મહાવંકારને વિષે ભરમી રહ્યું છે. જ્યાં ઉચ્ચ વિ-
 પલાળા નાગ છે, જ્યાં બગવાન દસ્યુ રહે છે, જ્યાં દા-
 વાનજ છે તે જગાઓમાં તથા જળમાં તું રહેલી છું
 ને વિશ્વતું પાલન કરે છે. હે વિશ્વેશ્વરો, તું વિશ્વનું ર-
 ક્ષણ કરે છે. હે વિશ્વાત્મિકા, તું આ વિશ્વને પારણ
 કરે છે. હે વિશા, હે વંદ્યા, હે ભગવતી, તું વિશ્વાશ્રયા
 છે, ને વિશ્વ તારી ભક્તિમાં નમ્ર થયેલું છે. હે દેવી કૃ-
 પા કર, ને હુમણાં જેમ ઉતાવળે અસુરનો નાશ કીધો
 તેમ, નિત્ય તેઓનો નાશ કરી જગતની ભીત ટાળ. સ-
 વ્વ જમતમાં ઉત્પન્ન થએલા પાપીઓનો નાશ કર. હે વિ-
 શ્વાર્ત્તિ-હારિણી, અમે તને નમ્રતાઓના ઉપર તું કૃ-
 પા કર. ત્રૈલોક્ય તને નમન કરે છે. લોકોને વરદા-
 ન આપનારી થા, વરદાન આપનારી થા, શોભાયમાન
 દેવી બોધી જ, હે હરગણો, હું વરદાન આપું છું, તમે
 પસંદ કરો, જગતના ઉપકારને માટે માગશો તે આપી-
 શ. દેવતાઓ બોધ્યા કે, હે અખિલ ત્રૈલોક્યની ઇશ્વ-
 રી, અમારા વેરીઓનો વિનાશ કરવો એજ તારું કા-

યે છે. હે અંબિકા, અમે એજ ધરતીએ છીએ, તે 'વ' સિદ્ધ કર. માનવો તારી સ્તુતિ કરવાથી સંતોષ પામેછે.

શોભાય માન દેવી ખોલી કે;—વૈવસ્વત મનુના અઠ્ઠાવીસમા યુગમાં ફરી શુભ નિશુભ મહાઅસુરો જન્મશે. ત્યારે હું મદ ગોવાળના કુળમાં જસોદાને પેટે અવતાર લેઈશ. પછી એ અસુરોનો નાશ કરી વિદ્વાય-જ પર્વતમાં નિવાસ કરીશ. પૃથ્વીપર રૌદ્ર રૂપે અવતરીને વૈપ્રચિત્ત નામના ખોટા દાનવોને મારીશ. દાડમના કુમુંબ જેવા લાલ દાંતવાળી હું થઈશ. એટલે, સ્વર્ગમાં દેવતાઓ, તથા મૃત્યુલોકમાં માનવો, મને રક્ત-કંતિકા કહેશે.

પૃથ્વીપર દ્વાદશ વર્ષ સુધી અનાવૃષ્ટી ચાલશે, તેથી મુનીઓ મારી સ્તુતિ કરી મને નમશે, એટલે, પોતાની મેળે હું પૃથ્વીપર પ્રગટ થઈશ; અને શત નયને મુનીઓ તરફ જોઈશ, તેથી શતાક્ષી એ નામે મનુષ્યો મારી છાતિ ગાશે. જ્યાં સુધી વૃષ્ટી નહીં આવે ત્યાં સુધી પ્રાણુ ધારણને અર્થે અખિલ લોકને મારા પોલીકા દહથી ઉત્પન્ન થએલી દેવતાઈ લીલોતરી આપી, ભરણ પોષણ કરીશ; એથી “શાકંભરી” એટલે લીલોતરીથી ભરણ પોષણ કરનારી એવું મારું નામ પૃથ્વીમાં વિખ્યાત થશે તે વખતેજ હું દુર્ગ નામના દૈત્યને મારીશ તેથી મારું નામ દુર્ગા પડશે. ફરી હિમાચળ પર્વતપર હું એક બ-

યંકર રૂપ લેઈને મુનીઓના પરિમાણ અર્થે રા-
ક્ષસોને મોંમાં મુકી હોઈઆં કરી જઈશ. એથી સવળા
મુનીઓ રાજી થઈ અને નામશે અને માંડે નામ “ભી-
માદેવી” વિખ્યાત થશે જ્યારે “અરુણ” એ નામના
અસુરો ત્રિલોકને બહુ હરકત કરશે ત્યારે હું ભ્રમરનું રૂપ
લેઈને તે મહાર્થી માઠા અસુરોને બાંધીશ. ત્યારે લોકો
રાજી થઈને “ભ્રામરી” એ નામ મારી સ્તુતિ કરશે.
જ્યારે જ્યારે દાનવો ઉત્પન્ન થશે અને દુનિયાને હરકત
કરશે ત્યારે ત્યારે હું અવતાર લેઈશ અને તેઓનો સં-
હાર કરીશ.

અધ્યાય ૧૨ મો.

શોભાયમાન દેવી બાલી કે;—જે માણસ અને સં-
તાષ છે તેની સકળ બાધાઓ હું નિઃશંક નાશ કરું
હું. જેઓ મધુકૈટભનો નાથ મહિષાસુરનું મરણ,
ને શુભ નિશુભના વધ વિષે, આઠમ, ચૌદશ, ને નો-
મને દહાડે એક ચિત્તથી કિર્તન કરે છે તે, તથા જેઓ
માંડે ઉત્તમ મહાત્મ્ય ભક્તિ વડે સાંભળે છે તેઓને,
કોઈ પણ જાતનું દુષ્કૃત નડશે નહીં; વળી તેઓને દા-
રિદ્ર પ્રાપ્ત નહિ થાય ને ધન્ય હું. ચોજના રહિત થશે
નહિ. શત્રુથી, દસ્તુથી, કે, નરથી તેને ભય ઉત્પન્ન થશે
નહીં. શસ્ત્ર, દેવતા, કે, પાણીથી તેનો ધાત કદી થશે

નહીં. તે માટે સજ્જનોએ મારા આ મહાત્મ્યનો પાઠ
 કરવો જોઈએ, તથા ભકિત વડે નિત્ય સાંભળવો જો-
 ઇએ. અશેષ ઉપસર્ગો (પિઠાઓ), ઉત્પન્ન થએલો મા-
 હામારી, ત્રિવિધ ઉત્પાત, એ મારા માહાત્મ્યથી નાશ
 પામશે. જે માંહે હ્રદયમાં ધ્યાન કરશે તેને હું વેહેતા મે-
 લીશ નહિ; પણ તેની પાસે જીવી રહીશ. પુણ્યમાં બ-
 લીપ્રદાન કરતી વખતે, અગ્નિકાર્યમાં, અને મહોત્સવમાં,
 સઘળે માંહે આ અરિત્ર ખાલવું અને સાંભળવું. જાણ્યે
 કે અજ્ઞાણે બલીપુણ કે અગ્નિહોમ કરશે, તેઓને,
 તથા ભકિત સંયુક્ત, શાંતપણે માંહે મહાત્મ્ય સાંભળીને
 શરત્કાળે મહાપુણ કરેછે, તેઓને હું પ્રસન્ન થઈ છું.
 માણસ નિઃશંકાય મારી કૃપા વડે સર્વ બાધાઓથી મુક્ત
 ને પત્ય ધાત્ય, તથા પુત્રવાળો થશે. આ માંહે મહાત્મ્ય
 શુંભની ઉત્પત્તિ, પરાક્રમ ને યુદ્ધ વિશેનું, સાંભળતાં,
 પુરૂષો નિર્ભય થશે, દુશ્મનો હથ પામશે, અને તે-
 ઓનું કલ્યાણ થશે. કુળવાન પુરૂષો માહાં મહાત્મ સાંભળ
 તાં હર્ષ પામે છે. સઘળે ઠેકાણે શાંતિ કર્મો, અને ખ-
 રાખ સ્વપ્ન દર્શન, ઉગ્ર ગ્રહપિઠા હરકત કારક ન થા-
 વ, માટે માંહે મહાત્મ્ય સાંભળવું. એથી દારૂણ ગ્ર-
 હ પીડાતાં દુઃખ નાશ પામશે ને ખરાબ સ્વપ્નાં સા-
 રાં થશે. હું બાળકોને શાંતિકારક છું ને માણસોની
 ઉત્તમ મૈત્રીને નિભાવનાર છું. અશેષ દુર્વૃત્તોના બળની

(૫૨)

હાની કરનાર હું મહાન છું. મારું આ મહાત્મ્ય સત્તિય
 હોવાથી, રાક્ષસ, બુન પિશાચાદિનો નાશ થશે. પશુ, પુ-
 ન્ય, અર્ધ, ધુપ ને દીપ હવે મ રીતે અર્પણ કરશે ને
 જેઓ બ્રાહ્મણોને અહરનિશ ભોજન જમાડશે, તથા હોમ
 કરશે, વળી બીજા વિવિધ પ્રકારના ભોગ મને અર્પશે,
 તથા મારાં ચરિત્ર હવે મારશે ને સાંભળશે, તેઓનાં પાપ
 નાશ પામશે ને આરોગ્ય મળશે. જે મારા જન્મનું કિ-
 ર્તન કરશે તેની હરકોઈ ભૂતથી રક્ષા કરીશ. મેં કુટું-
 બ દૈત્યોને હણ્યા તે વખતનાં મારા યુદ્ધનાં ચરિત્રો પુરૂષોએ
 સાંભળવાથી તેઓને શત્રુ તરફથી ભય હવે નહીં;
 ને તેની બ્રહ્મર્ષિઓ સ્તુતિ કરશે. શુભ મતિ આપનાર
 બ્રહ્માએ નિર્માણ કર્યું છે કે; કદી અરણ્ય વિભાગમાં,
 દાવાનજે ઘેરાયલો, દસ્યુ, હુટવા આંતરી વળ્યાએ એવો,
 ને શત્રુઓ વડે શુન્ય ગ્રહ થયેલો, વનમાં સિંહ, વાઘ,
 કે, વનહરિત, પાછળ પડેલા છે એવો, રાજાની આ-
 માએ ખંધાયેલો, તહોમતદાર, માહાર્ણવે (ત્રાટા સાગર
 માં) કોઈ ઝુડતો, દારૂણ સંગ્રામમાં હિમ્મત હારેલો,
 બાદે હરકતમાં આવેલો, વેદનાથી ખીડાતો, જે કોઈ મા-
 ણસ મારા આ ચરિત્રનું સ્મરણ કરે તો તેનાં સંકટો ના-
 શ પામે. દસ્યુ, વૈરી, બુત, વૈતાળ, સર્પ, રાક્ષસ, ગ્રહ, કિં-
 કર તથા સિંહાદિમારૂ ચરિત્ર સાંભળવાથી મારા પ્રભા-
 વને લીધે દુર પલાયન કરે છે. આ જ્ઞાન માહા પ્રકાશ રૂ

પે છે.

રૂપિ ખોલ્યા કે;—એમ ખોલીને તે પ્રચંડ, વિક્રમ,
ભગવતી ચંડિકા, સર્વ દેવતાઓના જોતાં ત્યાં અંતર્યામી
યજ્ઞ ગર્ભ; ને દેવતાઓને વગર અડચણે સ્વાધિકાર પ્રા
પ્ત થયો, કેમકે દેવીએ યુદ્ધમાં દેવતાઓના રિપુ શુંભા
દિ દેવોને મારી નાંખ્યાં; આથી તેઓ યજ્ઞ ભાગ
ભોગેવવા લાગ્યા જગતનો વિધ્વંસ કરવામાં માહા ઉગ્ર
ને પરાક્રમી મહાવીર નિશુંભ મરાતે છતે ખાકીના દધ
ત્યો પ્રભતાળમાં ગયા. જગતનું પરીપાલન કરવાને, હે હ
રથ રાજાં; એ રીતે ભગવતી દેવી નિત્ય અને કરી કરી
શને ઉત્પન્ન થઈ છે. તેના વડેજ વિશ્વ માહ પામે છે
ને તેજ વિશ્વને જન્મ આપે છે. તેણીજ ચિત્તને જ્ઞાન
આપે છે. હે મનુજેશ્વર સુરથ, તેણીના થકી સકળ પ્રજા
ડ વ્યાપ્ત છે. તેણી, વખતે, માહાદેવી, માહાકાળી, ને
માહા માયાને સ્વરૂપે માહામારી છે. તેણીઋષિઉત્પન્નકરે
છે. તે સનાતની, વખતે ભુતાની સ્થિતિ કરે છે.
તેણીના ઉપર ભાવ રાખે તે વખતમા મનુષ્યોને બુદ્ધિને
લક્ષ્મી આપનારી છે. ને તેણીના અભાવમાં લક્ષ્મી વિના
થ થાય છે. વિવિધ પ્રકારનાં નૈવેદ્યથી સંતાપ પામેલી તે
સકળેશ્વરી સર્વ પાપનો નાશ કરે છે, ને વિત્ત, પુત્ર, મતિને
ધર્મ આપે છે, તથા સાર કરે છે.

અધ્યાય ૧૩ મો.

૩૬િ ખોલ્યા કે, હે રાજા આ મેં તને દેવીનું કામ મહાત્મ્ય કહ્યું. એ રીતે તે જગતને પારણ કરેછે. બગવદ્ વિષ્ણુની માયાએ તે પ્રકારે અવિદ્યા કરી છે; જોયો તું (રાજાને કહે છે) અને આ વૈશ્ય તથા બીજા અન્ય જનો મોહિત થયેલા છે, ને મોહ સર્વ પર રાજા કરેછે. હે માહારાજા તું તે પરમશરીને શરણે જા, દેવી, મુનીઓ, ને મુમુક્ષુઓ તેને સેવેછે. જે નરો તેનું આરાધન કરે છે તેઓને તે સ્વર્ગાપવર્ગ આપનારી છે.

માર્કેડેય ખોલ્યા કે;—આ પ્રમાણેનાં વચન સાંભળી ને તે માહાભાગનરાધિપ સુરથ, ૩૬િને પ્રણામ કરીને તરત પેલા વૈશ્ય સાથે નદી કાંઠે દેવીના દર્શન અર્થે ત્યાં પહોંચવા ગયો. તે રાજાના રાજ્યનું અપહરણ થયેલું હતું માટે તેનું ચીત્ત તેમાં ગરમાયેલું હતું. તે અને વૈશ્ય શ્રેષ્ઠ દેવી સુકત જાપતા હતા. તે બન્ને જાણી નદીને કાંઠે માટીની દેવીના મુર્તિ કરી અને, દરરોજ તેણીને પ્રુષ્પાધુપ, અગ્નિને તર્પણ વડે આરાધવા લાગ્યા. તેઓ મન સ્વસ્થ રાખીને હંમેશાં તદ્દન નિરાહાર (બ્રુજ્યા) રહેતા હતા. દેવીને તે બંને બળીદાન આપતા અને તેના નામનું આરાધન કરતા. એ રીતે એ બંને જણને આરાધના કરતાં કરતાં ત્રણ વરસ વીતી ગયાં ત્યારે જગદાત્રી

(૫૫)

અંડિકા બહુ સંતોષ પામી અને તેણી પ્રત્યક્ષ દર્શન આપીને બોલી કે; હું ભુપ તં મારી આગાધના કરી તેથી હું સંતોષ પામેલી, માગ, મગ, જે માગીશ તે હું આપીશ.

માર્કંડેય બોલ્યા કે;—તે રાજ્યએ પોતાનું રાજ્ય મળવા વરદાન માગ્યું, કે, જેનું રાજ્ય તેના શત્રુઓએ બળથી લઈ લીધું હતું. પેન્ના વૈશ્યે જ્ઞાન માગ્યું, કેમ કે તેનું મન સંસારથી નિવૃત્ત થયેલું હતું.

દેવીએ કહ્યું કે;—હું રાજા તને તારું રાજ્ય મળશે, અને તારા સઘળા શત્રુઓનો નાશ થશે અને હું વૈશ્ય તું જ્ઞાન ધર્યે છે તે તને પણ મળશે. હું રાજા તું તારું રાજ્ય મળવ્યા પછી કુટુંબક કાળે મરી જશે અને સાવણિ મનુએ નામેફરી અવતાર લેશે.

માર્કંડેય કહે છે કે;—એ રીતે દેવી વરદાન આપી અંતરધાન થયાં. અને એ રીતે સુરથ દેવીનું વરદાન પામીને ગત્તા પછી તે મરીને બીજા બે સૂર્યથી સાવણિ મનુનો જન્મ પામ્યો.

